

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 1.000 fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

OVER DE DOOR BESLISSINGSOMISSIE VERWORVEN BOUWVERGUNNING

De organieke wet van 29 maart 1962 betreffende de ruimtelijke ordening en de stedenbouw beoogt de rationele aanwending van de bodem en de daarvoor onontbeerlijke ordening — zo stelt het art. 1, al. 2 — «wordt ontworpen zowel uit economisch, sociaal en esthetisch oogpunt als met het doel 's lands natuurschoon ongeschonden te bewaren». Dat die wetgeving onophoudelijk de onroerende bekommernis van vele rechtssubjecten prikkelt, zal uiteraard wel niet moeten onderstreept worden. Allicht zullen internationale regelingen in de toekomst die verplichte belangstelling nog doen aangroeien, vermits gesteld is, dat «men — liefst zo spoedig mogelijk — zal moeten komen tot een West-Europees statuut voor de ruimtelijke ordening, wil men er in slagen om althans dit deel van de wereld voor het nageslacht leefbaar te houden» ⁽¹⁾.

De wet 29 maart 1962 neemt een niet onbeduidende plaats in bij de opsomming van de menigvuldige beperkingen, die aan de uitoefening van het eigendomsrecht gesteld zijn om beweegredenen van algemeen belang ⁽²⁾. Het ligt dan ook voor de hand, dat het de wetgever behoorde een nauwkeurig stelsel van verhalen ⁽³⁾ te organiseren op het stuk der bouw- en verkavelingsvergunningen. Voor de bouwvergunningen vindt dat verhaalsrecht zijn regeling in de nog al uitvoerige en in beginsel zeer duidelijke art. 54 en 55 der wet, die — althans principieel ⁽⁴⁾ — door art. 57 toepasselijk gesteld zijn in zaken van verkavelingsvergunningen. De wet van 30 april 1970 op het kamperen voorziet in haar art. 4, dat een gelijkaardig systeem van beroep moet vastgesteld worden voor het verlenen, de weigering, de schorsing en de intrekking van de kampeervergunning.

Omtrent het verhaalsrecht in het algemeen — mede ten gunste van derden ⁽⁵⁾ — liggen gedocumenteerde studies voor ⁽⁶⁾. Bij het onderzoek van het aan de orde gekomen rechtsstatuut, wordt de aandacht aldus gaande gemaakt door een speciaal vraagstuk, dat gewis een nadere toelichting verdient. In het raam van de procedure tot het aanvragen van een bouwvergunning en in verband met het daaromtrent georganiseerde verhaalsrecht, lijkt het inderdaad mogelijk, dat de aanvrager zich stilzwijgend een bouwvergunning verleend ziet. Het wordt dan ook onontbeerlijk allereerst precies de voorwaarden te bepalen, waarin dat rechtsgebeuren zich zal veropenbaren en vervolgens nauwgezet de draagwijdte te bepalen van de ge-

volgen, die voortspruiten uit een stilzwijgend verleende bouwvergunning.

* * *

De lectuur der art. 54 en 55 — en dit moet te voren even in het licht gesteld worden — veroorlooft de jurist een paar merkwaardige rechtsconstructies te ontwaren en het is overigens in het kader van die rechtsconstructies, dat het onderzoek der aangeroerde vraagstukken zijn vertrekpunt vindt. Aldus blijkt het allereerst, dat het feitelijk en aangehouden stilzwijgen van het Schepencollege en van de gemachtigde ambtenaar — na de vervulde pleegvormen en na de verstreken termijnen — juridisch omgetoverd wordt tot een beslissing van verlening der bouwvergunning: de aanvrager mag meteen «met de werken beginnen, mits hij zich gedraagt naar de aanwijzingen van het ingediende dossier», zoals art. 54, al. 2 *in fine* het uitdrukt. Een feitelijke onthouding baart in rechte een geldige bouwvergunning.

Heeft de aanvraag van een bouwvergunning tot een binnen de wettelijk gestelde termijnen ter kennis gebachte afwijzende beslissing aanleiding gegeven, dan kan de aanvrager «van die beslissing in beroep komen bij de Bestendige Deputatie» ⁽⁷⁾. Treffend is het nu andermaal, dat de feitelijke omstandigheid, dat de Bestendige Deputatie binnen de gestelde termijn aan de aanvrager geen kennis geeft van haar beslissing, rechtskundig gelijkstaat met een bevestiging van de bestreden beslissing van het Schepencollege of van de gemachtigde ambtenaar. De bekrachtiging van de beslissing «*a quo*» en de kennisgeving daarvan aan de aanvrager worden door een wettelijke fictie geacht beslist en gedaan te zijn op de laatste dag van de termijn, die normaal gesteld is voor de afhandeling van aanvrager's beroep.

De aanvrager kan dan nog «in beroep komen bij de Koning» ⁽⁸⁾. Wordt aan de aanvrager van deze beslissing geen kennis gegeven binnen de gestelde termijn en heeft een aan de Minister gezonden herinneringsbrief geen reactie uitgelokt «bij het verstrijken van een nieuwe termijn van dertig dagen», dan kan «de aanvrager zonder verdere formaliteiten overgaan tot de uitvoering van de werken, met inachtneming van de gegevens van het dossier, dat hij heeft ingediend». Aanmerkelijk is hierbij opnieuw, dat het feit, dat de Koning zijn beslissing «niet heeft doen kennen» binnen de gestelde termijnen, juri-

disch betekent en dat de weigering van de bouwvergunning als vernietigd dient aangezien te worden en dat de aanvrager op perfect geldige manier de titularis is geworden van de bouwvergunning, die hij aangevraagd had.

Dat de vorenstaande regelingen onder juridisch oogpunt een merkwaardig karakter vertonen, zal wel geen nadere toelichting behoeven. Een bewilliging der bouwvergunning spruit voort uit de onthouding van het Schepencollege en de gemachtigde ambtenaar tijdens een beslissing ter kennis van de aanvrager te brengen. Spreekt de Bestendige Deputatie zich niet tijdig uit over het beroep tegen een afwijzende beslissing, dan wordt deze «*juris et de jure*» geacht bevestigd te zijn en de ontstentenis ener tijdige beslissing van de Koning wordt omgetoverd tot een verlening van de bouwvergunning. Die opeenhoping van rechtskundige eigenaardigheden vindt een feitelijke verrechtvaardiging in de gewettigde betrachting tot beveiliging van de belangen der particulieren tegen een onaanvaardbaar geachte inertie van de overheid.

* * *

Op het eerste gezicht ontwaart men de redenen niet, die voorliggen om de beschikking nader toe te lichten, die is vervat in art. 55, al. 5 der organieke wet. Zijn de wetsbeoordelingen inderdaad niet duidelijk en formeel, zodat ze tot geen, overigens al te gemakkelijk tot rechtsverminking aanleiding gevend commentaar mogen gaan aanzetten? En inderdaad: is de aanvrager in beroep gekomen tegen de door de Bestendige Deputatie werkdadig of fictief beslechte bekrachting der afwijzende beslissing van het Schepencollege of van de gemachtigde ambtenaar, dan behoort het de Koning zijn beslissing te doen kennen binnen de gestelde termijnen. Zijn onthouding brengt mede, dat de aanvrager zonder verdere formaliteiten — mits de gegevens van het ingediende dossier in acht te nemen — tot de uitvoering van de werken mag overgaan.

Geldt die regeling ook, indien de Koning het beroep van de aanvrager vormonregelmatig of laattijdig moest achten? Gewis vordert die vraag een bevestigend antwoord. Houdt men zich aan de klassieke en beproefde interpretatienormen, dan veroorlooft de algemeenheid van de bewoordingen, waarin art. 55, al. 5 is gesteld, geen andersluidende oplossing⁽⁹⁾. Aanvoeren, dat de beschikking van art. 55, al. 5 als ongeschreven moet aangezien worden, zo het om een vormonregelmatig of laattijdig beroep gaat, vindt nergens steun en de aanvaarding van het ter tafel gelegde onderscheid zou het formeel algemeen gestelde mechanisme van art. 55, al. 5 grondig verminken, terwijl het bovendien de aanvrager zou beroven van elke verhaalsmogelijkheid tegen een zonder debat besliste onontvankelijkheidsgrond van het beroep.

Het zal wel niet kunnen geloofwaardig worden, dat vormonregelmatige en laattijdige beroepen... beroepen zijn. Zij moeten dus automatisch het mechanisme in werking stellen, dat hierboven beschreven staat. Er anders over oordelen, zou medebrengen, dat de beroeper de gevolgen van een onontvankelijkheidsmotief zou moeten ondergaan... zonder de gelegenheid te krijgen zich daarop te kunnen verdedigen. Dat systeem is door de wetgever alteminst aanvaard, vermits ook de beslissingen van de Koning «*met redenen omkleed*» behoren te zijn, terwijl de aanvrager of zijn raadsman desgewenst gehoord worden. Die formele wetsvoorschriften, alsmede de in een rechtsstaat onbetwist gangbare principes⁽¹⁰⁾ erlangen — bij uitstek bij een vermeend vormonregelmatig of laattijdig beroep — de toepassing van art. 55, al. 5.

Allicht is het niet onnuttig vast te stellen, dat de wet de regelmatigheid van het beroep aan geen op straffe van nietigheid voorgeschreven pleegvormen onderwerpt en dat zelfs de «*afgifte bij de post van de aangetekende brief, die het beroep bevat*», geen substantiële vereiste is en slechts ten doel heeft de datum te bepalen der inzending

van het beroep⁽¹¹⁾. Gewis brengt in beginsel de laattijdigheid van het beroep er de onontvankelijkheid van mede, vermits de rechtszekerheid van de openbare besturen en van de betrokken particulieren dient gewaarborgd te worden. Toch zou de Koning — b.v. in geval van overmacht⁽¹²⁾ — er kunnen toe gebracht worden een laattijdig beroep onontvankelijk te verklaren en de loutere termijnsverstriking vermag derhalve helemaal niet het ter tafel gelegde mechanisme te ontzenuwen

* * *

Is de bouwvergunning verworven in de hierboven geschetste omstandigheden, dan mag de aanvrager «*met de werken beginnen, mits hij zich gedraagt naar de aanwijzingen van het door hem ingediende dossier*» (art. 54, al. 2 *in fine*) of mag hij «*overgaan tot de uitvoering der werken, met inachtneming van de gegevens van het dossier, dat hij heeft ingediend*» (art. 55, al. 5 *in fine*). Aldus lijken de gevolgen ener stilzwijgend verleende bouwvergunning in feite en in rechte even kategorisch als duidelijk bepaald. En toch stelt zich een belangrijk twistpunt: zullen de zo-even vermelde gevolgen der stilzwijgend verleende geachte bouwvergunning zich onverkort mogen gaan veropenbaren, indien het bouwontwerp, dat in het dossier was nedergelegd geworden, op enigerlei manier strijdig is met het plan van aanleg⁽¹³⁾ of met de bouwverordening?

Gesteld is, dat die vraag vanzelfsprekend⁽¹⁴⁾ op ontkennde manier dient beantwoord te worden en geargumenteerd wordt, dat de wetgever — indien hij bezielde was geweest met een andersluidende bedoeling — het in uitdrukkelijke bewoordingen had moeten zeggen, vermits «*een afbreuk aan een fundamenteel beginsel*»⁽¹⁵⁾ zonder nadrukkelijke wettekst onaanvaardbaar is. Meteen is overwogen geworden, dat een stilzwijgend met een bouwvergunning bedacht bouwontwerp, dat de richtlijnen van de bouwverordening en of het plan van aanleg niet in acht genomen heeft, niet kan verhinderen, «*que ces travaux sont irréguliers et que par conséquent le tribunal civil pourrait ordonner la remise en état des lieux*»⁽¹⁶⁾. Die commentaren impliceren, dat de stilzwijgend verleende bouwvergunning soms in rechte toch voor onuitvoerbaar dient gehouden⁽¹⁷⁾.

Om feitelijke en rechtskundige redenen lijkt die stelling niet overtuigend. Beantwoordt het bouwontwerp, dat via het beschreven mechanisme van een bouwvergunning is voorzien geraakt, zowel aan de bouwverordening als aan het plan van aanleg, dan rijst er in feite geen enkele substantiële moeilijkheid, vermits de bestuurlijke overheid dan alleen maar verzaakt heeft aan de uitoefening van haar beoordelingsbevoegdheid op het relatieve vlak der fraaiheid van het ontworpen bouwwerk. Juridisch lijkt echter de bouwvergunning de aanvrager bepaald toegekend te zijn, ofschoon het bouwontwerp niet beantwoordt aan het plan van aanleg en de bouwverordening en ook al ging de bouw aanvraag niet vergezeld van een uitdrukkelijk verzoek tot afwijking van de reglementeringen, die resulteren uit de bestaande bouwverordening en het plan van aanleg.

De bewoordingen van de wet zijn even zo ondubbelzinnig als stellig en ze behoeven dus eigenlijk blindelings toegepast te worden. Alle commentaren, die in feite onvoorziene voorwaarden stellen om welke beweegredenen dan ook, ontzenuwen en verminken de wet. Elk en eenieder is gehouden de wetsbeschikkingen zonder waardering toe te passen en het behoort de commentatoren en de jurisprudentie niet om — onder welk voorwendsel het ook weze — de wet... aan te vullen of te verbeteren. De rechtszekerheid mag wel de hoogste betrachting van de rechtsordening heten en er bestaat dus aanleiding een formele en duidelijke wettekst zonder meer toe te passen, ook al meent men heimelijk, doch misschien meteen ten onrechte, dat een dicriminerende regeling verkieslijker geweest ware.

Heeft de aanvrager de bouwvergunning bekomen op stilzwijgende manier — d.i. ten gevolge van het feit, dat de bestuurlijke overheid geen beslissing trof en ter kennis van de aanvrager bracht binnen de wettelijk gestelde termijnen —, dan mag hij het bouwontwerp uitvoeren «mits hij zich gedraagt naar de aanwijzingen van het door hem ingediende dossier» of «met inachtneming van de gegevens van het dossier, dat hij heeft ingediend». Het aldus met een bouwvergunning bekleed bouwontwerp mag «zonder verdere formaliteiten» ⁽¹⁸⁾ uitgevoerd worden en de afwijkingen van het plan van aanleg en of de bouwverordening moeten op onwederlegbre manier geacht worden vergund te zijn. De aanvrager mag het bouwontwerp dienvolgens doen uitvoeren, zoals het is en enigerlei penale of burgerlijke onregelmatigheid kan hem niet verweten worden ⁽¹⁹⁾.

Of de door de aanvrager aldus uitgevoerde werken al dan niet overeenstemmen met de van overheidswege stilzwijgend door beslissingsomissie verleende bouwtoelating, stelt een vraagstuk van zuiver civielrechtelijke aard. Aangenomen is inderdaad, «que le législateur a laissé aux tribunaux de l'Ordre judiciaire le soin de contrôler si les travaux exécutés par un particulier étaient conformes à un permis de bâtir accordé tacitement par le gouvernement» ⁽²⁰⁾. Is de bouwvergunning verleend, dan is meteen een burgerlijk recht gevestigd in het hoofd van de aanvrager, die het vanzelfsprekend mag uitvoeren en het ligt dan ook voor de hand, dat het de gewone rechtbanken zal behoren te beslissen of het recht al dan niet naar behoren — d.i. met inachtneming van de bouwvergunning — is uitgevoerd geworden.

Beantwoordt het bouwwerk ⁽²¹⁾ niet aan de gegevens van het stilzwijgend van een bouwvergunning voorzien bouwontwerp, dan begaat de bouwer een bouw misdrijf, dat de wet in haar art. 64 bedoelt ⁽²²⁾. Het herstel der plaats in de vorige staat zal kunnen bevolen worden, «indien daartoe grond bestaat» (art. 65), d.w.z. «zodra dit nodig is om de gevolgen van het misdrijf te doen verdwijnen» ⁽²³⁾. In het ter sprake gekomen geval zal deze sanctie vanzelfsprekend niet meer kunnen uitgesproken worden, indien ten dage van het vonnis het bouwwerk in overeenstemming is gebracht met de stilzwijgend verleende bouwvergunning of indien voor de afwijkingen op het bouwontwerp naderhand in formele bewoordingen ⁽²⁴⁾ door het College van burgemeester en schepenen een bouwvergunning is uitgereikt geworden ⁽²⁵⁾.

Vrij algemeen is het rechtssysteem gekend, dat de mogelijkheid tot stillegging der bouwwerken heeft ingevoerd via een schorsingsbevel, dat verleend wordt door de in kort geding rechtdoende Voorzitter der Rechtbank van eerste aanleg (art. 68 der wet) ⁽²⁶⁾. De titularis ener stilzwijgend verleende bouwvergunning, die het bouwontwerp in acht neemt, moet een soortgelijk schorsingsbevel niet vrezen ⁽²⁷⁾. De oplossing gaat anders luiden, indien hij de gegevens van het dossier over het hoofd zag en aldus een bouw misdrijf pleegde. Is desaan gaande burgerlijk of strafrechtelijk een vervolging ingesteld ⁽²⁸⁾, dan kan de schorsing van de uitvoering der wederrechtelijke, d.i. van het bouwontwerp en het ingediende dossier afwijkende bouwwerken gevorderd worden door de burgemeester of door de gemachtigde ambtenaar ⁽²⁹⁾.

RAYMOND JACOBS.

Vrederechter van het kanton Kontich.

(1) R. Crinle Le Roy, *De Nederlandse wet op de ruimtelijke ordening*, in *T. Best. en P.*, 1970, p. 75.

(2) Zie hieromtrent H.v.B. Brussel, 10 juni 1965, *J. Tr.*, 1965, 421 en Cass., 6 oktober 1966, *J. Tr.*, 1967, 185, alsmede J. Hoefler, *Faut-il modifier le livre II du Code civil*, in *J. Tr.*, 1967, p. 181-184; J. de Suray, *Urbanisme et droit de propriété*, in *J. Tr.*, 1968, p. 741-746 en J. Hansenne, *Propriété et Urbanisme*.

Travaux du deuxième colloque international de Toulouse (14-18 avril 1967), in *T. Aann. - L'Entr. et le Droit*, 1970, p. 133-137. Een recent vonnis overweegt, «que les dispositions d'urbanisme font partie intégrante du droit civil immobilier» en «que l'organisation administrative relative à l'urbanisme limite le droit réel de propriété erga omnes»: Vred. Nivelles, 5 februari 1968, *T. Vr.*, 1970, 184.

(3) Bedoeld zijn reformatieberoepen, zodat de hogere overheden de bestreden beslissing niet alleen kunnen bevestigen of vernietigen, maar dat zij ook bepaalde eisen kunnen laten vallen en of nieuwe voorwaarden kunnen stellen. Zie o.m. G. Bricmont, *La loi organique de l'aménagement du territoire et de l'urbanisme du 29 mars 1962*, in *J. Tr.*, 1962, p. 383; F. Wastiels, *Bouwpolitie*, in *Adm. Lex.* (1965), p. 48/2, nr 93; R. van St., 29 oktober 1965, *Pas.*, 1965, 4, 52 en *R.v.St.*, 27 april 1966, *Pas.*, 1967, 4, 1.

(4) In wezen bestaat slechts één verschilpunt: het College van burgemeester en schepenen beschikt over een verduubelde termijn om kennis te geven van zijn beslissing aan de aanvrager der verkavelingsvergunning. Cfr o.m. Ed. Bouttiau, *Le permis de lotir dans la loi du 29 mars 1962 organique de l'aménagement du territoire et de l'urbanisme*, in *R.P.N.*, 1962, p. 60.

(5) Vgl. *R.v.St.*, 11 februari 1964, *Pas.*, 1964, 4, 121 en zie G.H. Tacq, *Rechtspraak van de Raad van State ter zake van de stedenbouw en de ruimtelijke ordening*, in *T. Best. en P.*, 1968, p. 401-402.

(6) Zie o.m. G. Bricmont, *Les recours administratifs en matière d'urbanisme*, in *J. Tr.*, 1967, p. 641-644 en F. Wastiels, *Bouwpolitie*, in *Adm. Lex.* (1970), p. 52-60, nrs 76-88.

(7) Treedt de Bestendige Deputatie ter zake op als zuiver administratief orgaan — en dus als hiërarchische overheid van het College van burgemeester en schepenen — of als rechtsprekend organisme, gelast met de berechting van bepaalde geschillen van bestuur? R. Devadder (*Verhandeling over de aard van het beroep inzake bouw- en verkavelingsvergunningen*, in *T. Best. en P.* 1966, p. 223) schrijft: «Inzake bouw- en verkavelingsvergunningen treedt de Bestendige Deputatie niet op als rechtsprekend college, maar als orgaan van actief bestuur». Men leze in dezelfde zin ook Mw M.-A. Thomas, *Le permis de bâtir*, in *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1969, p. 545-546 en vgl. *R.v.St.* 30 juni 1964, *Pas.*, 1965, 4, 61 en *R.W.*, 1964-1965, 1108. Alleszins behoeft de beslissing van de Bestendige Deputatie gemotiveerd te zijn: *R.v.St.*, 8 mei 1964, *T. Best. en P.*, 1965, 56.

(8) De Koning heeft dezelfde beoordelingsbevoegdheid als het College van burgemeester en schepenen en de Bestendige Deputatie. Zie F. Wastiels, *Bouwpolitie*, in *Adm. Lex.* (1970), p. 55, nr 79 en vgl. voetnota (3).

(9) Cfr het adagium: «Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus».

(10) Zou het misplaatst zijn te dezen meteen te verwijzen naar het beginsel, dat in art. 774, al. 2 Ger. W. afgedrukt staat?

(11) F. Wastiels, *Bouwpolitie*, in *Adm. Lex.* (1970), p. 53, nr 77.

(12) Vgl. W. Brosens, *Beroep in burgerlijke zaken en in zaken van koophandel*, in *A.P.R.* (1956), p. 171, nr 374.

(13) Omtrent de plannen van aanleg consultere men Ph. vanden Borre - R. Senelle, *Ruimtelijke ordening en stedenbouw*, in *Adm. Lex.* (1965), p. 13 v.v.

(14) F. Wastiels, *Bouwpolitie*, in *Adm. Lex.* (1970), p. 44, nr 62.

(15) F. Wastiels, *Bouwpolitie*, in *Adm. Lex.* (1970), p. 55, nr 79.

(16) Mw M.-A. Thomas, *Le permis de bâtir*, in *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1969, p. 544.

(17) Dat de bouwer geen strafsancities kan oplopen; wordt geredelijk door de doctrine aanvaard: hij is immers te goeder trouw en vermog de onoverkomelijke dwaling in te roepen. Zie de rechtsschrijvers, die vermeld staan onder de voetnotas (15) en (16).

(18) Aldus zal het b.v. de Raad van State niet behoren «de se prononcer sur l'application de l'art. 55, al. 5»: *R.v.St.*, 20 december 1963, *Pas.*, 1964, 4, 90.

(19) Vgl. H.v.B. Gent, 28 mei 1964, *R.W.*, 1964-1965, 636 en Cass., 30 januari 1967, *Pas.*, 1967, 1, 662.

(20) *R.v.St.*, 20 december 1963, *Pas.*, 1964, 4, 90.

(21) Om als dusdanig aangezien te worden, volstaat het, «dat de constructie vastheid aan de grond door eigen gewicht verkrijgt». Aldus H.v.B. Brussel, 16 december 1964, *R.W.*, 1964-1965, 2130. De afwezigheid van bindmiddelen, de ontstentenis van inlijving in de bodem, het gemis aan bestendigheid van het opgetrokkene, het ontbreken van inankering en de hoedanigheid van de bouwer (eigenaar of huurderpachter van de bodem) moeten niet in aanmerking genomen worden. Met het woord «bouwen» wordt bedoeld «het oprichten van een werk bestemd om ter plaatse te blijven en waarvan de steun op de grond de stabiliteit verzekert». Aldus Cass., 24 januari 1966, *R.W.*, 1966-1967, 736 en *Pas.*, 1966, 1, 622 en *R.P.N.*, 1966, 213.

(22) H.v.B. Brussel, 1 december 1965, *R.W.*, 1965-1966, 1269.

(23) Cass., 7 december 1964, *Pas.*, 1965, 1, 346; Cass., 31 januari 1966, *Pas.*, 1966, 1, 697 en *R.W.*, 1966-1967, 737 en Cass., 17 oktober 1966, *Pas.*, 1967, 1, 224.

(24) Er is beslist geworden, dat het stelsel, waardoor het College van burgemeester en schepenen geacht wordt stilziggend een bouwvergunning verleend te hebben (art. 54, al. 2), niet geldt, indien de aanvraag der bouwvergunning uitsluitend strekt tot de goedkeuring van een wederrechtelijk opgetrokken gebouw. Opgemerkt is, «dat op een dergelijke aanvraag van goedkeuring door de wet niet voorzien wordt, dat binnen een bepaalde termijn moet geantwoord worden». Aldus H.v.B. Gent, 27 september 1966, *R.W.*, 1966-1967, 2009. Men vgl. nochtans Cass., 13 februari 1967, *Pas.*, 1967, 1, 725 en H.v.B. Brussel, 16 mei 1967, *J. Tr.*, 1967, 520 en *R.W.*, 1966-1967, 2006.

(25) Cass., 7 december 1964, *Pas.*, 1965, 1, 346.

(26) Vgl. art. 587, 2° Ger. W.

(27) Burg. Rb. Brugge, 29 juni 1965, *R.W.*, 1965-1966, 1444.

(28) Daden van onderzoek, zoals b.v. een voor verder gevolg aan de Procureur des Konings toegestuurd proces-verbaal, zijn geen daden van vervolging: zij volstaan dus niet om de référerechter bevoegd te maken. Aldus Kortg. Brugge, 27 oktober 1965, *R.W.* 1965-1966, 958 en Kortg. Antwerpen, 13 januari 1967, *R.W.*, 1967-1968, 708.

(29) De Minister van Openbare Werken is niet bevoegd om de schorsing van de werken te vorderen. Zie H.v.B. Gent, 30 juni 1966, *Pas.*, 1967, 2, 127. Deze zienswijze berust op een woordelijke interpretatie van het voorliggend wettelijk arsenaal en zij lijkt perfect verdedigbaar, vermits de ter tafel gelegde procedureur op fundamentele manier afwijkt van de klassieke regelen omtrent de rechtspleging in kortgeding, zoals die gekarakteriseerd is door de art. 584, al. 1 en 1035 v.v. Ger. W., zodat een stricte wetstoepassing geboden is.

DE CASSATIEGROND : SCHENDING VAN DE BEWIJSKRACHT VAN GESCHREVEN STUKKEN.

1. Theoretische betekenis :

schending van de bewijzenhiërarchie.

De schending van de bewijskracht van geschreven, vooraf opgestelde bewijsstukken door de feitenrechter — in de oorspronkelijke betekenis van die uitdrukking althans — hoort thuis bij de schending van de bewijsregels. Het gaat er om een rechtsfout waardoor de wettelijke bewijzenhiërarchie miskend wordt, die gegeven wordt in de artikelen 1319 en 1322 van het Burgerlijk wetboek: een *error in procedendo* bij het vaststellen van de feiten van het geding.

De genoemde cassatiegrond zou van de volgende gronden onderscheiden moeten worden :

a) schending van de bindende kracht van de overeenkomsten (art. 1134 BW) : de rechter moet een overeenkomst doen uitvoeren zoals zij bij haar ontstaan door de partijen werd gewild, *zelfs indien hem dit onbillijk lijkt*; doet hij het niet, en blijkt zijn weigering duidelijk uit de motivering, dan kan zijn vonnis verbroken worden.

b) schending van het beginsel van de vrije beschikingsmacht van de partijen : *indien de partijen het eens zijn* over de uitleg die aan hun overeenkomst moet gegeven worden, is het de rechter verboden — indien althans de overeenkomst niet de openbare orde raakt — van de door partijen aanvaarde uitlegging af te wijken.

c) zwaar verkeerde uitlegging van betwiste doch zogezegd duidelijke bepalingen van een rechtshandeling. Aan de schending van de bewijskracht van geschreven stukken werd door de Belgische cassatierechtspraak een grote uitbreiding gegeven, omdat men precies met die uitdrukking de zwaar verkeerde uitlegging van zogezegd duidelijke bepalingen ging betitelen.

Opgemerkt moet worden dat het bij verkeerde uitlegging nochtans om iets anders gaat dan om schending van bewijsregels. Uitleggen is : de werkelijke, gemene wil van partijen opzoeken door betwiste duistere termen te verhelderen en tegenstrijdigheden op te lossen. Door bij uitlegging van een rechtshandeling een fout te begaan, schendt de feitenrechter geen bewijsregel, maar maakt hij een verkeerd gebruik van zijn waarderingsmacht over een bewijsmiddel. Moet dit echter tot cassatie aanleiding geven ?

2. De uitlegging van rechtshandelingen

is aan de feitenrechter voorbehouden.

Sinds het door de verenigde kamers van het Parijse Hof van Cassatie gewezen arrest *Lubert* van 1838 ⁽¹⁾ werd in Frankrijk — en ook in België ⁽²⁾ en Nederland ⁽³⁾ — steeds bevestigd dat uitlegging van rechtshandelingen aan

de feitenrechter voorbehouden moest worden. Terwijl uitlegging van de algemene wet de wezenlijke opdracht van een Hof van Cassatie uitmaakt, weigert dit Hof toezicht uit te oefenen op de uitlegging van de contractuele bijzondere wet. Door woordenuitlegging alleen naar het spraakgebruik is immers geen enkele interpretatie mogelijk ⁽⁴⁾; de betekenis van een overeenkomst kan afhangen van uitwendige omstandigheden die het Hof niet in beschouwing kan nemen zonder een proces ten gronde te heropenen. Wat de partijen precies gewild hebben, maakt een feitelijke vraag uit : de feitenrechter is in de beoordeling ervan soeverein. Dit hoort zo, indien aangenomen wordt dat het handhaven van de rechtseenheid de opdracht is van een Hof van Cassatie, en niet het streven naar een juistere beslissing.

Weinig belang vertoont het trouwens op dit gebied eenheid van uitlegging na te streven, vermits het contract bij definitie instrument is van juridische verscheidenheid. Voor standaardcontracten ligt dit anders, omdat tegenstrijdige vonnissen omtrent dezelfde bedingen vermeden moeten worden. De nieuwe Nederlandse wet op de cassatie van 20 juni 1963 laat dan ook terecht toezicht toe op de uitlegging van statuten, reglementen en standaardbedingen.

In Duitsland heeft de rechtspraak de standaardcontracten (*Mustermässige - typische - Vertragsbedingungen*) gelijk gesteld met de wetten van de *Länder*, waarvan de schending slechts aangevochten kan worden voor het Federale hoogste gerechtshof indien het toepassingsveld van die wetten tot het rechtsgebied van verschillende hoven van beroep hoort ⁽⁵⁾.

In Zwitserland daarentegen houdt het Federaal Gerechtshof nauw toezicht op de uitlegging van overeenkomsten ⁽⁶⁾. In Duitsland is men begonnen met eveneens op ruime schaal de uitlegging te toetsen, en eerst op de duur ging men het toezicht van het *Reichsgericht* beperken ⁽⁷⁾. Een uitleg voor de aanvaarding door de Zwitserse en Duitse hoogste gerechtshoven van het toezicht op de uitlegging van overeenkomsten is wellicht te vinden in de objectieve uitleggingsmethode die de Zwitserse en de Duitse feitenrechters volgen : om een beding uit te leggen moeten ze verwijzen naar objectieve gegevens, namelijk de gebruiken, de in het maatschappelijk midden aanvaarde betekenis, terwijl in België en Frankrijk de subjectieve methode gevolgd wordt. ⁽⁸⁾

3. Toch toezicht in Cassatie

(bij « duidelijke » bedingen).

In de stelling dat de uitlegging van wilsverklaringen voorbehouden is aan de feitenrechter werd echter een bres geslagen : wanneer de feitenrechter het onder voorwendsel

van uitlegging te bont maakt, namelijk wanneer hij *onder de mom van de interpretatie* de overeenkomst in billijkheid hermaakt, of de bewijskracht van de voorafopgestelde geschreven bewijsmiddelen van die overeenkomst negeert, blijken de Franse en Belgische Hoven van cassatie toch het toezicht op de zagezegde uitlegging van de feitenrechter naar zich toe te trekken. Het criterium van hun tussenkomst is — naar het heet — de nauwkeurigheid en de helderheid van de betwiste clausules: uitlegging op soevereine wijze door de feitenrechter achten ze slechts mogelijk bij duistere en dubbelzinnige clausules. Indien de overeenkomst op nauwkeurige en heldere manier de verbintenissen beschrijft, valt er niets uit te leggen, maar slechts het bewezen zijn van de verbintenissen te aanvaarden en die verbintenissen te doen uitvoeren. Uitdrukkelijk verbieden de artikelen 1378 en 932 van het Nederlandse Burgerlijk wetboek de rechter door uitlegging af te wijken van duidelijke bewoordingen.

Wat zijn echter duidelijke bewoordingen voor cassatierechters? Dit zijn naar algemeen spraakgebruik in bepaald zin verstaanbare bewoordingen. Houdt de feitenrechter zich niet aan die bepaalde betekenis, dan kan verbreking volgen in Frankrijk en België. De Hoge Raad is daarentegen steeds huiverig gebleken zich op die weg te begeven. ⁽⁹⁾

4. Het niet toepassen van duidelijke bedingen. — Frankrijk 1872.

Die rechtspraak over duidelijke termen begon in Frankrijk met het arrest *Foucauld et Coulombe* van 1872 ⁽¹⁰⁾, en er werd sindsdien niet meer van afgeweken. Langs een andere techniek dan de Franse kwam men in België ook op die weg. Verbroken wordt dus indien de feitenrechter een *naar algemeen spraakgebruik duidelijke* beschikking vlakaf weigerde toe te passen, of ronduit de bewijswaarde ervan, die ze wettelijk zou moeten genieten, negeerde.

In Frankrijk wordt gesteld dat hij zodoende artikel 1314 BW schendt, terwijl in België de constructie gebruikt wordt dat zodoende de artikelen 1319 en 1322 BW geschonden worden. Procureur-generaal P. Leclercq heeft rond de jaren 1930 uitdrukking gegeven aan die theorie, die duidelijk de oplossingen weergeeft die door het Belgische Hof van Cassatie aan het probleem gegeven werden in de eerste eeuw van zijn bestaan. ⁽¹¹⁾ Het gaat hier oorspronkelijk om extreme gevallen van vermoede billijkheidsrechtspraak van de feitenrechter in de Franse visie, en van grove feitelijke vergissing of verstrooidheid in de Belgische visie. Die cassatiegrond werd zeer beperkt opgevat. Tot 1941 was in België verbreking op die grond zeer zeldzaam.

5. De wezenlijke wijziging van duidelijke bedingen.

Men ging verder langs de ingeslagen weg.

Sinds het vermelde arrest van 1872 wordt in Frankrijk eveneens verbroken wanneer een betwiste maar *naar algemeen spraakgebruik duidelijke* clause door de rechter «gedenatureerd» werd, d.i. wezenlijk gewijzigd. *Dénaturation*, mag niet gezien worden als een bijzonder soort vergissing die de juridische natuur, de kwalificering van een overeenkomst zou betreffen. (De verkeerde kwalificering heeft trouwens altijd volstaan voor verbreking.) *Dénaturation* is — als men wil — minder erg dan de weigering om toe te passen; het is echter dezelfde constructie die tot verbreking leidt, want zodoende heeft de feitenrechter de wettelijke gevolgen van de rechtshandeling gewijzigd of teniet gedaan.

Marty toonde aan dat het er het Franse Hof van cassatie niet om te doen is de gebruikelijke betekenis van de gebezigde termen te doen zegevieren (m.a.w. om als jui-

dische taalacademie te fungeren), indien de feitenrechter in uitwendige omstandigheden ernstige redenen heeft gevonden om een meer subjectieve — de wil der partijen meer benaderende — uitlegging aan te nemen: de denaturatie is slechts een aspect van het toezicht op de motivering. ⁽¹²⁾

6. Ongemotiveerde miskenning van naar algemeen spraakgebruik in bepaalde zin verstaanbare bedingen. België 1941.

In België kwam men hier pas later toe, voortbouwend aan de eigen, hoger vernoemde constructie. Sinds 1941 wordt verbroken wanneer aan het door partijen vooraf opgesteld bewijsmiddel geen *volle* bewijskracht gegeven werd, doordat er een met de duidelijke termen strijdige uitleg werd gegeven, *zonder dat dit gemotiveerd werd*. ⁽¹³⁾

De strijdigheid van de gegeven uitleg met de gebruikte duidelijke termen werd door het Belgische Hof van Cassatie allengs gaffer aangenomen, en de gestelde vereisten aan de motivering van de afwijking van duidelijke termen werden zwaarder. Dat blijkt ook uit de terminologie van het Hof: a) eerst mocht de uitleg van de feitenrechter niet «duidelijk» of «uitdrukkelijk tegenstrijdig» zijn met de termen van de overeenkomst ⁽¹⁴⁾; later vielen de woorden «duidelijk» of «uitdrukkelijk» weg, en werd gesteld dat de uitleg niet «onverzoenbaar» mocht zijn met de termen van de overeenkomst, of deze niet mocht miskennen. ⁽¹⁵⁾ b) Sinds het arrest van 4 april 1941 werd aangenomen dat de feitenrechter van een heldere formulering een andersluidende uitleg mocht geven, indien hij dit maar — om 't even hoe — motiveerde ⁽¹⁶⁾; later werd geëist dat hij dit op voldoende, d.i. op voor het Hof bevredigende manier moest motiveren, zodat het Hof op de juistheid van de motivering ging toezicht houden. ⁽¹⁷⁾

7. Kapstokhaken voor een op een zware uitleggingsfout gegronde voorziening.

Praktisch gezien komt het erop neer dat zowel in Frankrijk als in België het Hof de uitlegging van de feitenrechter nagaat, en dat het verbreekt indien het een zware fout bij de uitlegging ontdekt. Op twee constructies wordt een beroep gedaan, maar ze hebben dit gemeen dat het technieken zijn die de Hoven van cassatie toelaten hun toezicht op de uitlegging van rechtshandelingen te verbinden aan wetteksten op de toepassing waarvan ze de opdracht hebben toezicht te houden.

8. Grens tussen de in cassatie bestrafte en de onbestrafte verkeerde uitleg.

De Franse onderscheiding tussen *dénaturation* (waarvoor verbroken wordt) en verkeerde uitleg (die in cassatie onaanvechtbaar is), en van de Belgische onderscheiding tussen een met de heldere termen van de overeenkomst onverzoenbare uitleg, en een verkeerde maar verzoenbare uitleg, lijkt willekeurig. Bij *dénaturation* of bij een met de gebruikte formulering onverzoenbare uitleg, gaat het inderdaad om niets anders dan om een vergissing omtrent de draagwijdte van de overeenkomst, kortom om een verkeerde uitlegging, die weliswaar zonder twijfel van bijzonder ernstige aard is en waarvan de onjuistheid in het oog loopt. Met de in cassatie onaanvechtbare uitlegging blijkt het echter slechts om een verschil in graad te gaan. Dit wordt geïllustreerd door het volgende feit: het gebeurt soms dat het openbaar ministerie een uitlegging verzoenbaar acht met de termen van het bewijsstuk, terwijl het Hof de tegenovergestelde mening is toegedaan. ⁽¹⁸⁾

9. Grens tussen duidelijke en onduidelijke bedingen.

De grens tussen duidelijke en onduidelijke uit te leggen wilsverklaringen is uiteraard evenmin scherp te trekken. Eigenlijk hoort om 't even welke geschreven tekst uitgelegd te worden, en kan men een betwiste tekst steeds onduidelijk en dus vatbaar voor uitlegging noemen. Het Hof moet het bewuste stuk soms aan een nauwkeurige ontleding onderwerpen teneinde het in de ene of de andere categorie te kunnen rangschikken.

10. Een vereenvoudigde voorstelling.

Men zou de gedachtengang van de cassatierechters als volgt kunnen weergeven:

I. — «Eiser in cassatie beweert dat de lagere rechter door zijn uitleg van onderhavige passus van een geschreven stuk de bewijskracht ervan heeft geschonden. Laat ons eens kijken naar de termen van die passus. Zijn die duidelijk of niet?»

Dan zijn er twee mogelijkheden. Ofwel:

— «Nou, de gebruikte termen zijn onduidelijk. De feitenrechter doet er dan maar mee wat hij wil. Voorziening verworpen.»

Ofwel:

— «Hé, de gebruikte termen lijken glashelder. O.i. kan om 't even wie verstaan wat ermee bedoeld wordt. Laat ons nu eens kijken naar de manier waarop de lagere rechter die termen uitgelegd heeft.»

II. In laatst genoemd geval zijn er dan drie mogelijkheden.

Ofwel:

— «Kijk, heeft de lagere rechten dat zo begrepen? Goed, zo zien wij het ook. Voorziening verworpen.»

Ofwel:

— «Hm, heeft hij dat zo begrepen? Nou, 't is niet precies wat wij ervan maken, maar het is toch verzoenbaar met de o.i. algemeen gangbare betekenis van die woorden. Daarvoor casseren wij niet.»

Ofwel:

— «Lieve hemel, heeft hij dat zo begrepen? Er is een hemelsbreed verschil tussen zijn uitlegging en de onze. De zijne is onverzoenbaar met de algemeen gangbare betekenis van die woorden, en hij motiveert niet op bevredigende wijze waarom. Cassatie dan maar.»

11. Waardering.

Zonderling mag het wel lijken dat de Hoven van cassatie die tegen het aantal opkomende voorzieningen moesten vechten, soms weigeren toezicht te houden op de handhaving van de rechtseenheid, bijvoorbeeld bij ver-

keerde toepassing van rechtsgewoonten, maar anderdeels zich bezighouden met de juiste oplossing van een geding, door namelijk na te gaan of er op een juiste manier gezocht werd naar de (eenmalige) werkelijke bedoelingen van partijen. Het is natuurlijk zeer menselijk: de uitgelegde overeenkomst steekt in het ter tafel liggend dossier en het lijkt verleidelijk hierover het laatste woord te hebben. De uitlegging van mondeling gesloten overeenkomsten wordt daarentegen wel overgelaten aan de soereveine bevoegdheid van de feitenrechter — zoals het ook hoort.

Indien het toegelaten is op eerbiedige wijze een waarde-ring uit te spreken over die rechtspraak van ons hoogste gerechtshof, kan men zeggen dat men ze kan bijtreden wanneer ze beperkt blijft tot de uitlegging van standaard bedingen. Voor de rest lijkt ze — hoe voorzichtig ook de werkwijze van ons Hof tot hietoe geweest is — niet in overeenstemming met de opdracht van het Hof, namelijk het rechtstoezicht. ⁽¹⁹⁾

J. H. HERBOTS

Buitengewoon docent (Leuven)

(1) Sect. réun. 2 februari 1808, S. 1801. I. 183. Cfr. Carbonnier, J., *Droit civil*, II, nr. 151.

(2) Dekkers, R., *Handboek van Burgerlijk recht*, II, nr. 110.

(3) Veegens, D. J., *Cassatie in burgerlijke zaken*, Zwolle 1959, nr. 94.

(4) Scholten, Uitlegging van testamenten, W.P.N.R., nr. 2057 e.v.; Verz. Geschr. III, blz. 555.

(5) Baumbach-Lauterbach, *Beck'sche Kurz-Kommentare*, München 1958, I, § 550.

(6) Deschenaux, H., *La distinction du fait et du droit dans les procédures de recours au Tribunal fédéral*, Freiburg, 1948, blz. 61 v.

(7) Schwinge, G., *Grundlagen des Revisionsrechts*, Bonn 1935, blz. 166-174.

(8) Carbonnier, op. cit., nr. 151.

(9) Veegens, op. cit., nr. 94.

(10) Civ. 15 april 1872, S. 1873. I. 232; D. 1872. I. 176.

(11) Rigaux, F., *La nature du contrôle de la cour de cassation*, nr. 179.

(12) Marty G., *La distinction du fait et du droit, Essai sur le pouvoir de contrôle de la Cour de cassation sur les juges du fait*, Sirey 1929, blz. 321.

(13) Rigaux, op. cit., nr. 182.

(14) Verbr. 17 november 1932, *Pas.* 1933, 9; Verbr. 29 oktober 1931, 271 (aangehaald door Rigaux, nr. 185).

(15) Bijvoorbeeld Verbr. 18 april 1961, 884; Verbr. 2 mei 1960, 1011.

(16) Verbr. 15 juni 1939, 309; Verbr. 13 juli 1939, *Pas.* 1939, 367 met noot R.H.; Verbr. april 1941, 133 (besluiten van procureur-generaal L. Cornil).

(17) Verbr. 5 november 1963, *Pas.* 1964, 250.

(18) Arresten van 26 september 1963 en van 25 november 1963, aangehaald door Rigaux, op. cit., nr. 186.

(19) Cfr. Rigaux, op. cit., nr. 275. De vraag kan gesteld worden of het toezicht van de Hoven van beroep nog scherp genoeg is.

BETEKENIS EN INHOUD VAN « ZELF EXPLOITEREN » ALS REDEN TOT OPZEGGING VAN DE PACHTOVEREENKOMST IN DE OUDE EN DE NIEUWE PACHTWET (Art. 7, 1° wet van 4 november 1969)

De regeling van de voorgenomen persoonlijke exploitatie als reden tot opzegging van de pachtovereenkomst is door de nieuwe wet op de landpacht op een groot aantal punten aanzienlijk gewijzigd. Dit onderzoek beoogt niet al die wijzigingen onder de loupe te nemen; het beperkt zich tot het aspect in de titel aangegeven.

A. De wet van 7 juli 1951

Onder de oude pachtwet van 7 juli 1951 werd deze opzeggingsreden (oud art. 1774 § 2 II en art. 1775 BW.)

verwoord door «zelf in bedrijf nemen». Deze formulering was op haar beurt een vernieuwing t.o.v. «het zelf in gebruik nemen» zoals de wet van 7 maart 1929 het uitdrukte.

De wetgever van 1951 zou de term «in gebruik nemen» opzettelijk vervangen hebben door «in bedrijf nemen» om duidelijk aan te tonen dat de verpachter of zijn familieleden niet gehouden waren het verpachte goed te bewonen. (Parl. Besch. Senaat 1947-48, n° 158 p. 3; Parl. Hand. Senaat 1947 - 48 p. 464; Roppe «De pachtovereenkomst» p. 152 n° 75 bis.)

Zelf in bedrijf nemen, had niet als betekenis dat men zelf handenarbeid moest verrichten; de eigenlijke uitbating van het bedrijf kon gebeuren door derden of aangestelden. De parlementaire werken en nog meer de Rechtsleer en de Rechtspraak wezen in die richting. Om aan de vereisten van het «zelf in bedrijf nemen» te voldoen volstond het, aan te tonen dat men op zich nam: de verantwoordelijkheid, de leiding en het risico van de exploitatie.

De term «zelf in bedrijf nemen» bevatte dus:

a) een *persoonsgericht* element, nl. leiding door de terugnemende verpachter;

b) een *economisch* element, nl. het risico van de uitbating dragen.

Tijdens de parlementaire besprekingen werd in de senaatscommissie verklaard dat de werkelijke exploitant het risico van de onderneming op zich neemt, dat hij de exclusieve eigenaar is van de veestapel en het landbouw-gereedschap en zelf de bedrijfsbelasting die op de exploitatie betrekking heeft, betaalt. (Parl. Besch. Senaat 1947-48 n° 158 p. 2; Parl. Hand. Senaat 1947-48 p. 462; Parl. Besch. Kamer 1947-48 n° 572 p. 4; id. 1950-51 n° 373 p. 3.)

Rechtsleer en rechtspraak hebben deze aanduidingen niet als absolute criteria beschouwd. Zo werd een pachter, die niet de hele veestapel in eigendom bezat, toch nog als werkelijke exploitant aanzien. (Roppe, op. cit. p. 153 n° 75 bis; Gourdet Closon «Le bail à Ferme» n° 75 bis p. 147).

De eigenaar kan in deze zich bij de dagelijkse leiding en de bebouwing laten helpen door een bezoldigd bedrijfs-leider. (Roppe: op. cit. p. 47 n° 8).

Men heeft dit te dier gelegenheid verantwoord door te stellen dat een dergelijk kontrakt tussen eigenaar en bedrijfsleider een lastgeving of een dienstverhuring was, waarbij de pachtvereenkomst niet ter sprake kwam, zolang de eigenaar alleen het risico van de uitbating droeg.

— herhaaldelijk heeft het Hof van Cassatie bevestigd dat de dagelijkse leiding mocht geschieden door een lasthebber of bezoldigd aangestelde. (Cass. 2-10-52 J.T. 1953, 52; Pas. 1953 I, 126; Cass. 5-7-57; Pas. 1957, I, 1327; J.T. 1957, 755). De uitbating door een lasthebber of bezoldigd aangestelde werd aanzien als rechtstreeks gedaan door de opdrachtgever of de aansteller zelf, zodat de eigenaar niet tot landbouwwerk of persoonlijke prestaties gehouden was.

1. Persoonlijke inbedrijfneming.

1. Persoonlijke in bedrijfneming.

Dit kon bijgevolg samengaan met de uitoefening van een ander beroep. O.a. deurwaarder - schatter (Cass. 27-3-50 Rec. Dall 1951, 364), brouwer (Cass. 2-10-52 Pas 1953, I, 126) geneesheer (Rb. Brussel 13-7-57 De Knop c/ Boucquey - onuitgegeven) A.P.R. V° Landpacht, aanvulling bij n° 69 blz. 68). De verpachter hoefde dus niet noodzakelijk landbouwer te zijn, om het goed zelf in bedrijf te nemen. Het volstond dat hij zijn toezicht als meester kon uitoefenen. (Vred. Leuze: 3-3-52 J.T. 1952, 322)

Ranselot was van mening dat eigen gebruik kon bestaan in de inbreng van het genot van een landgoed in een vereniging (Ranselot in Rev. Prat. Not. 1952, p. 198).

Eigen gebruik onderstelde niet noodzakelijk dat het goed voor dezelfde bestemming bleef dienen. Door de woorden «Zelf in bedrijf nemen» zou de wetgever enkel bedoeld hebben een eigen optreden van de verpachter om het goed winstgevend te maken, welke ook de wijze van exploitatie weze. (Rb. Brussel 13-7-57 De Knop c/ Boucquey - onuitgegeven - A.P.R. V° Landpacht aanvulling n° 69 blz. 68).

In deze context wordt de uitspraak dat de persoonlijke uitbating niet letterlijk moet opgevat worden, volkomen

begrijpelijk. (Vred. Leuze: 22-12-51 T. Vreder. 1952, p. 175)

Dit bewijst o.i. voldoende dat men bij de interpretatie van de oude wet, nagenoeg uitsluitend oog had voor het economisch element, nl. het risico. Het persoonsgericht element kreeg van de rechters niet de aandacht die het verdiende.

Dergelijke interpretatie heeft de wetgever er wellicht toe aangezet in de nieuwe wet het persoonsgericht element sterker te benadrukken.

2. Het economisch element.

Dit element dat aan de terugnemende verpachter uitsluitend het risico van de exploitatie oplegt, werd door de rechtspraak strenger in het oog gehouden.

— jaarlijks deling van de opbrengt: 1/4 voor de eigenaar en 3/4 voor de landbouwers, werd niet aanvaard.

(Cass.: 20-1-52 R.W. 1952-53, p. 363; Cass. 12-2-53 Pas. 1953, I, 447; R.W. 52-53, 1600).

Tijdens de parlementaire besprekingen werd i.v.m. de risicovereiste beweerd — zoals boven gezegd — dat de gewezen verpachter exclusief eigenaar moest zijn van vee en landbouwwalaam. De rechtsleer heeft op dit stuk echter het tegendeel verdedigd (Roppe, Op. cit. p. 153 n° 75 bis).

Gourdet - Closon, Le basil à Ferme Brussel 1951 p. 147 n° 75 bis).

De verkoop van wat uit de bezaaiing zou of zal groeien (emptio spei of rei operatae) en de verkoop van vruchten of gewassen op het veld, werd als eigen gebruik aanzien, zo de leiding, het werk, het voordeel en het nadeel ervan niet aan derden is. (Rb. Kortrijk, 25-6-53 — APR. Landpacht p. 65 n° 65).

II. Controle van de Rechter op de aangegeven reden: «eigen gebruik».

Onder de oude pachtwet heeft de wetgever de rechters opdracht gegeven het reëel karakter van de persoonlijke exploitatie nauwgezet te onderzoeken. Rechtspraak en rechtsleer hebben de wil van de wetgever niet helemaal ingewilligd.

De rechtbanken, na een lange periode van aarzelen, hebben dan uiteindelijk toch algemeen aanvaard dat de rechter het recht van onderzoek toekomt naar de ernst van de ingeroepen reden. Het arrest van het Hof van Cassatie van 5-7-57 (J.T. 57, 755; Pas. 1957, I, 1327) heeft in die richting de interpretatie vastgelegd. (APR. V° Landpacht blz. 68, bijvoeging). De rechtsleer bij het begin verdeeld, heeft dan ook die richting door het cassatiearrest aangeduid, gevolgd.

B. De wet van 4 november 1969.

In de nieuwe pachtwet heeft de wetgever zelf met klemmender bepalingen op dit stuk, de pachter meer bescherming willen geven. Door een aantal preventieve bepalingen, o.a. art. 10 van de nieuwe landpachtwet, heeft de wetgever de grenzen van «het zelf ingebruiknemen» gepreciseerd en beperkt.

De inspraak bij de verdere uitbouw en de interpretatie van dit begrip door de rechtspraak wordt aldus in de toekomst gevoelig afgezwakt. De bescherming van de pachter heeft voor de wetgever van 1969 geprimeerd boven een voor de verpachter inschikkelijke rechterlijke interpretatie van «eigen gebruik».

De toelichting bij het wetsvoorstel kon dit maar onderstrepen waar het zegt: «de oorspronkelijke bedoelingen van de wetgever werden niet altijd geëerbiedigd door de rechtspraak. Een aantal rechtbanken, hierin soms gevolgd door het Hof van Cassatie, hebben bepaalde teksten een afwijkende interpretatie gegeven.» (Voorstel van Wet tot

wijziging van de pachtwetgeving. Toelichting zitting 1961-62 Belg. Senaat, vergadering van 1-3-62 Stuk 139, blz. 1, alinea 2).

Terecht heeft in de nieuwe landpachtwet «het persoonlijk gebruik» vanwege de wetgever ruime aandacht gekregen.

De term «zelf in bedrijf nemen» werd vervangen door «zelf exploiteren» en «persoonlijke exploitatie».

Deze wijziging kan wellicht hierdoor verklaard worden, dat «exploitatie» beter de eigen activiteit van de terugnemende verpachter verwoordt dan «in bedrijf nemen».

1. Principe :

Art. 9 bepaalt dat die exploitatie een persoonlijke, werkelijke en tenminste negen jaar voortgezette exploitatie moet zijn, door degene die in de opzegging als aanstaande exploitant is aangewezen. Gaat het om rechtspersonen, dan moet de exploitatie geschieden door hun verantwoordelijke organen of beheerders en niet alleen door hun aangestelden.

Met dit artikel heeft de wetgever het persoonsgericht element duidelijk geaccentueerd.

Art. 10 van de wet geeft — zij het op negatieve wijze — de betekenis aan van exploitatie. Aanplantingen met loofbomen, heersters en naaldbomen gedurende de negen jaar na het vertrek van de pachter zijn principieel geen persoonlijke exploitaties. Door in art. 1 de bosbouw buiten te sluiten uit de wet, heeft de wetgever mogelijke misbruiken uitgeschakeld.

In de voorbereidende werken wordt duidelijk op die misbruiken gewezen: «de wet van 7 juli 51 heeft ook niet alle misbruiken kunnen vrijdelen o.m. inzake zogezegd eigen gebruik.» (Voorstel tot wijziging van de pachtwetgeving. - Toelichting Zitting Belg. Senaat 1961-62 - Vergadering van 1 maart 1962, stuk 139, blz. 2, alinea 3).

2. Interpretatie :

Vanuit de overschouwing van deze nieuwe bepalingen kunnen we ten opzichte van de oude pachtwet, volgende vaststellingen aanstippen:

— de oude pachtwet geeft geen omschrijving van persoonlijke exploitatie. De nieuwe wet omschrijft dit begrip beperkend. Terecht kan de beperking van het begrip persoonlijke uitbating een onrechtstreekse bijdrage genoemd worden tot verhoging van de vestigingszekerheid van de pachter;

— de rechtspraak had een economisch gerichte persoonlijke exploitatie op het oog; de nieuwe wet wil meer dan voorheen het geval was, de nadruk leggen op het persoonsgericht element;

— het recht van terugnemering voor bebossing wordt onmogelijk gemaakt, door het feit dat de bosbouw niet meer kan doorgaan als een persoonlijke landbouwkundige exploitatie.

Ongetwijfeld heeft de Franse wetgeving hierbij de Belgische wetgever geïnspireerd. «Het in bedrijf nemen zelf moet bestaan in een daadwerkelijke en voortdurende persoonlijke en individuele uitbating. Deze omschrijving werd overgenomen uit de Franse wetgeving. Zij houdt in dat de uitbater de dagelijkse en onmiddellijke leiding van het bedrijf uitoefent, daartoe over de nodige fysische en technische bekwaamheden beschikt en ter plaatse woont. Een theoretisch toezicht van op afstand en met lange tussenpozen volstaat niet. De deelneming in de risico's is op zichzelf evenmin voldoende.» (Voorstel van wet tot wijziging van de pachtwetgeving. Toelichting Belg. Senaat, zitting 1961-62, vergadering van 1 maart 1962, blz. 5, alinea 5).

3. Analyse van «Persoonlijke exploitatie» :

Wanneer we de inhoud en de betekenis van de omschrijving van de «persoonlijke exploitatie» in een nieuwe wet analyseren, treffen we daarin twee elementen aan: het element dat het *persoonlijk* en *werkelijk* karakter van de exploitatie benadrukt en het element dat het *soort bedrijf*, dat door de overnemer geëxploiteerd wordt, viseert.

A. Persoonlijk en werkelijk karakter van de exploitatie.

De belangrijkste vereiste is dat het pachtgoed voor een *persoonlijke en werkelijke exploitatie* aangewend wordt.

Het pachtgoed moet door de in de opzegging vernoemde exploitant zelf tot landbouwkundige bestemming aangewend worden. Persoonswisseling of feitelijke vervanging zijn niet toegelaten. (Senaat 1964-65 n° 295, blz. 23 - K.v.V. 1965-66, n° 96, blz. 6).

Wanneer het om een natuurlijk persoon gaat, moet deze het goed werkelijk exploiteren met het doel het zelf productief te maken.

De oude rechtspraak die de overnemer toeliet de dagelijkse leiding te laten verrichten door een lasthebber of een bezoldigd aangestelde, is niet meer in overeenstemming met de geest en de letter van de nieuwe wet. De aanstelling van een bedrijfsleider of een cultuurchef door de terugnemende verpachter wordt door de Belgische wetgever niet aanvaard.

De duidelijke verklaring dat «de persoonlijke exploitatie door eigen werkzaamheid moet worden uitgeoefend, zo de terugnemende verpachter of de in aanmerking komende familieleden een natuurlijk persoon zijn» sluit een andersluidende interpretatie uit. (Senaat 1964-65, n° 295, blz. 23. - K.v.V. 1965-66, n° 95, blz. 6).

De recente rechtsleer gaat erover akkoord dat de werkelijke uitbater ook voortaan niet uitsluitend landbouwer van beroep moet zijn. (Closon: *Le Bail à Ferme*, 5° Ed., p. 245, n° 120 - Traest in T.P.R. «De nieuwe wet op de landpacht», n° 83, p. 537 - d'Udekem d'Acoz en Van Snick: «Het pachtrecht», p. 138, n° 142).

Dezelfde rechtsleer meent bovendien dat de notie «persoonlijk gebruik» geen essentiële verschillen vertoont met de formulering ervan in de cassatie-arresten van 20-1-52 en 7-7-57 (Cass. 20-1-52; R.W. 52-53, col. 363; Cass. 2-10-52 Pas. 1953, I, 126; Cass. 5-7-57; J.T. 1957, 775, Pas. 1957, I, 1327).

Hierin werd «eigen gebruik» omschreven als zijnde «een uitbating die uitsluitend voor rekening van de verpachter geschiedt en op zijn risico, ook al wordt het werk door zijn aangestelden verricht.»

Daaruit zou dan volgen dat geen enkele persoonlijke arbeid in hoofde van de eigenaar vereist is.

d'Udekem d'Acoz en Van Snick, in hun werk «Het Pachtrecht» 1970, blz. 138, n° 142, 1° houden zich bij de interpretatie van het Cassatiearrest van 2-10-52 en 5-7-57 (J.T. 1957, blz. 755) en opteren voor de mogelijkheid de uitbating te laten geschieden voor eigen risico van de opzegger of de aangeduide personen door middel van een aangestelde of kastelijn.

O.i. is dit een verkeerde opvatting, omdat ze weerom uitsluitend oog heeft voor het economisch aspect van het persoonlijk gebruik. Persoonlijk gebruik is in de visie van de wetgever van 1969 zeker méér dan een financiële exploitatie en een financieel risico.

Zeker waar de overnemer een natuurlijk persoon is, is het o.i. onvoldoende dat hij de risico's van de uitbating draagt en de theoretische leiding van het bedrijf waarneemt.

Wanneer Traest in zijn artikel over de nieuwe landpacht in het Tijdschrift voor Privaat Recht, blz. 538, n° 85, aanvoert dat de overnemer in staat moet zijn de exploitatie

op effectieve wijze te verrichten en o.a. moet beschikken over de geestelijke, fysische en financiële middelen om de leiding en het werkelijk toezicht uit te oefenen, moet hieronder duidelijk worden gezien dat een effectieve deelname aan het landbouwproductieproces vereist wordt. Het is duidelijk dat de overnemer niet verplicht wordt zelf handenarbeid te verrichten, doch hij zelf moet het goed gebruiken tot landbouwdoeleinden.

In diezelfde gedachtengang reeds heeft een vonnis der Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent, 2de Kamer, dd. 19-12-69 (Tijdschrift voor Vreder. juni-juli 1970, n° 6-7, blz. 225) een vonnis hervormd van de heer Vrederechter te Kaprijke dd. 6 juni 69 (id. tijdschrift, n° 6-7, blz. 222).

— in dat geval werd een onderwijzeres afgewezen die beoogde het opgezegde goed zelf te gebruiken; dit alhoewel zij landbouwersdochter was doch zij woonde op 20 km. van de gronden, beschikte niet over hoevegebouwen, alaam noch dieren. De Rechtbank nam aan dat deze dame wel wist wat er in deze zaak eigen gebruik was, doch de Rechtbank was niet overtuigd van het inzicht dat deze dame zelf gebruik zou maken van de gronden.

Ook Eeckloo is voorstander van een meer strikte interpretatie van persoonlijke exploitatie, zoals die door de wetgever werd gewenst.

De werkelijke exploitatie betekent voor hem een daadwerkelijke, dagelijkse en directe leiding van de uitbating. Het uitsluitend dragen van de risico's is daartoe onvoldoende.

Eeckloo onthoudt zich van een terzake voordelige interpretatie voor de verpachters. Impliciet verwerpt hij daardoor de onder de vorige wetgeving vigerende rechtspraak terzake. Eeckloo heeft aan het begrip «persoonlijke exploitatie» een interessante verfijning gegeven nl. door haar beroepsmatig karakter te benadrukken. Dit veronderstelt dat ze economisch moet zijn (Pacht en voorkoop, blz. 134 nr. 164). Beroepsmatig betekent niet dat men daarbij geen ander beroep meer zou mogen uitoefenen, maar wel dat het voor «vrije tijd landbouwers» onmogelijk wordt de persoonlijke exploitatie als opzeggingsreden in te roepen.

De terugnemende verpachter moet niet noodzakelijk een landbouwer zijn. (Senaat 1964-65, n° 295, p. 23-24; K.v.V. 1965-66, n° 95, p. 15).

Toch zou het wenselijk zijn dat de rechtbanken, naar Frans voorbeeld (Savatier, Manuel Juridique des biens ruraux, Paris 1952, n° 9) rekening zouden houden met de culturele en de materiële geschiktheid als het gaat om cultuuren die uiteraard een bijzondere kennis vergen.

Het inbrengen van het teruggenomen pachtgoed in een samenwerkende vennootschap is geen persoonlijke exploitatie in de zin van de wet. (Senaat 1964-65, n° 295, p. 23-24; K.v.V. 1965-66, n° 95-6, p. 15).

De rechtspraak van het Hof van Cassatie terzake zal o.i. dan ook moeten gewijzigd worden.

Bijzondere gevallen :

1. De terugneming voor eigen gebruik in geval van mede-eigendom was onder het regime van de wet van 7 juli 51 niet wettelijk geregeld.

De rechtspraak had die leemte opgevuld door als regel te stellen dat het voldoende was dat één der mede-eigenaars het goed zelf wilde gebruiken. (Rb Kortrijk, 9-1-48 onuitgegeven; Landpacht A.P.R. n° 66, p. 66; Traest op. cit. p. 536, nr. 81).

De nieuwe wet heeft in art. 7/1 derde lid een strengere reglementering voorzien om misbruiken te voorkomen.

a) Ofwel is de mede-eigendom ontstaan door *erfenis* of *legaat*, in dit geval kan de mede-eigenaar steeds eigen gebruik inroepen.

b) Ofwel is de mede-eigendom ontstaan anders dan door *erfenis* of *legaat*. Vb. door schenking onder de levenden, of koop. In dit geval zal de mede-eigenaar het eigen gebruik slechts kunnen inroepen zo hij tenminste de onver-

deelde helft van het pachtgoed bezit. Het feit dat de mede-eigendom ontstaan is vóór het afsluiten of in de loop van de pachtovereenkomst is irrelevant.

Deze regeling kunnen we als preventief beschouwen omdat ze een aantal mogelijke misbruiken terzake voortijdig kan ontmaskeren.

2. Rechtspersonen :

Zo de terugnemende verpachter een rechtspersoon is vb. een N.V., een P.V.B.A. of een samenwerkende vennootschap, dan moet de uitbating geschieden door haar verantwoordelijke organen, d.w.z. dat één of meer beheerders of zaakvoerders door eigen persoonlijke werkzaamheid het pachtgoed moeten exploiteren.

Van persoonlijke exploitatie is geen sprake zo het pachtgoed beheerd wordt door een aangestelde van de rechtspersoon, die niet tevens beheerder of zaakvoerder is.

B. Het soort bedrijf.

Bebossing van het teruggenomen pachtgoed door aanplanting van loofbomen, naaldbomen en heesters is geen exploitatie krachtens art. 1 en art. 10 van de nieuwe pachtwet. De Vrederechter kan evenwel vrijstelling verlenen terzake na het advies te hebben ingewonnen van de Rijkslandbouwkundige van de streek.

Aangezien echter onder de oude wet «bebossing» een gemakkelijk middel was om de wet ongestraft te omzeilen, mogen we verwachten dat de vrederechters van deze hun geboden faciliteit geen lichtvaardig gebruik zullen maken.

Elke aanwending van het teruggenomen goed voor een landbouwexploitatie in de zin van de wet kan de terugneming wegens persoonlijke exploitatie rechtvaardigen.

Aldus zouden een aanplanting met fruitbomen, boomkwekerijen en het kweken van sierplanten aan de vereisten door de wet gesteld voldoen. (Senaat 1964-65, blz. 3; K.v.V. 65-66, n° 95-6, p. 16). Tuinbouw voldoet aan de vereisten van de wet krachtens artikel 10.

Art. 10 aanvaardt eveneens aanplantingen ter vervanging van dode en gevelde bomen, evenals aanplantingen noodzakelijk ter bewaring van het goed. Terecht merkt Traest op dat deze aanplantingen, ofschoon door de wet toegestaan, niet als landbouwactiviteiten kunnen worden beschouwd. (Traest, op. cit., p. 539, n° 89).

Konklusie :

Aan het einde van dit onderzoek mogen we stellen dat :

Enerzijds, het de uiteindelijke wil is van de wetgever bij de precisering van de inhoud en de betekenis van het «persoonlijk gebruik»: het veiligstellen van het belang van de pachter en de bestending van zijn landbouwactiviteit verzekeren.

Anderszijds heeft de wetgever ook de terugneming van het pachtgoed door de verpachter voorzien, als hij persoonlijk wil uitbaten, dus zelf landbouw bedrijft en naar onze opvatting door persoonlijke effectieve inzet.

Dit is weliswaar een voorwaardelijke, maar toch onvermijdelijke toegeving aan het eigendomsrecht.

De confrontatie van deze twee gegevens heeft voor de rechtspraak een conflict geschapen tussen het eigendomsrecht van de verpachter en de arbeid van de pachter, tussen het kapitaalgoed: de grond en het belang van de landbouw.

Door het begrip «persoonlijke exploitatie» ruim op te vatten heeft de vroegere rechtspraak de klemtoon gelegd op het eigendomsrecht. Indirect heeft de rechtspraak aan de eigenaar een deel van zijn bevoegdheden teruggegeven, die de wetgever hem in de pachtwet had willen ontnemen.

Naar de wil van de huidige wetgeving zal de rechtspraak de inhoud en de betekenis van het begrip «persoonlijke exploitatie» voortaan meer letterlijk en restrictief moeten opvatten, meer nog dan tot op heden het geval was.

Constant BUELENS en J.L. VERHAVERT

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 15 oktober 1970.

Voorzitter : M. Valentin.

Raadsheer-verslaggever : M. Perrichon.

Advocaat-generaal : M. Delange

Afstamming. — Ontkenning van vaderschap. — Verborgten houden van de geboorte. — Opzettelijk. — Soevereine beoordeling van de rechter.

Naar luid van art. 313, lid 1, B.W. kan de man het kind niet ontkennen op grond van overspel, tenzij de geboorte voor hem is verborgen gehouden.

Deze bepaling impliceert dat de geboorte door de vrouw opzettelijk verborgen wordt gehouden voor haar man. Dit element wordt soeverein door de feitenrechter beoordeeld.

Noël t./Murez en Gomez

Gelet op het bestreden arrest, op 3 december 1969 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 313 — inzonderheid lid 1 — van het Burgerlijk Wetboek (lid 1, gewijzigd bij de wet van 20 maart 1967 en lid 2, gewijzigd bij de wet van 10 februari 1958, artikel 1) en 97 van de Grondwet ;

— doordat het bestreden arrest, dat het overspel van de eerste verweerster gedurende het wettelijk tijdperk der bevruchting als bewezen beschouwt, beslist dat zulks niet het geval is met het verborgen houden van de geboorte ; dat volgens de doorslaggevende redenen van deze beslissing door de gegevens van de zaak bewezen is, en niet wordt betwist, dat eiser de staat van zwangerschap van zijn vrouw heeft gekend ; dat hij met haar een appartement aan de kust had gehuurd rond 15 juni 1962 en, derhalve, moest weten dat de bevalling weldra zou plaatshebben ; eerste verweerster niets had gedaan om haar staat van zwangerschap te verbergen en de geboorte binnen een betrekkelijk korte tijd ter kennis van haar man werd gebracht, rekening houdend met het feit dat, op dat ogenblik, de echtgenoten gescheiden leefden ; dat gedrag impliceert dat er geen bedrog aanwezig is ;

terwijl, eerste onderdeel, deze redenen niet passend antwoorden op het middel dat eiser uit het onderscheid tussen het verborgen houden van de zwangerschap en het verborgen houden van de geboorte afleidde, door erop te wijzen dat de omstandigheid dat hij zich rond de maand juli 1962 rekenschap heeft kunnen geven van de zwangerschap niet belet dat de geboorte verborgen werd gehouden, zodat de feitenrechter de verplichting om zijn beslissing naar de eis van de wet met redenen te omkleden niet heeft nagekomen (schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

tweede onderdeel, enerzijds, het verborgen houden van de zwangerschap gedurende een geruime tijd de verberging van de geboorte kan uitmaken, hoewel de moeder de bevalling niet verborgen heeft gehouden, anderzijds, de omstandigheid dat de man kennis heeft gekregen van de zwangerschap, ondanks de houding van de vrouw of buiten haar om, de verberging niet uitsluit ; aan de hand alleen van de redenen van het bestreden arrest echter niet kan worden nagegaan of de bekendheid met de zwangerschap die bij eiser in de maand juni 1962 zou hebben bestaan al dan niet aan een initiatief van de eerste ver-

weerster was toe te schrijven en deze dubbelzinnigheid de toetsing van de wettelijkheid van de beslissing belet (schending van alle in het middel vermelde wettelijke bepalingen).

Overwegende dat uit het arrest blijkt dat het hierop steunt dat er geen verberging van de geboorte is geweest, in de zin van artikel 313, lid 1, van het Burgerlijk Wetboek, omdat niet werd bewezen dat de zwangerschap of de bevalling door de eerste verweerster verborgen werd gehouden ;

Dat het arrest er met name op wijst dat eiser, die met zijn vrouw, de eerste verweerster, een appartement aan de kust had gehuurd rond 15 juni 1962 en, derhalve, de staat van zijn vrouw moest kennen die, op 4 augustus 1962, in de kliniek beviel, binnen een betrekkelijk korte termijn door een vriendin van zijn vrouw van de geboorte op de hoogte werd gesteld in omstandigheden die « kunnen doen geloven dat deze bekendmaking niet werd gedaan tegen de zin van eiseres in hoger beroep (thans eerste verweerster) » die trouwens « niets had gedaan om haar staat van zwangerschap te verbergen » ;

Dat het arrest, diensengevolge, beslist dat men niet tot het verborgen houden van de geboorte kan besluiten op grond van het feit alleen dat gedaagde in hoger beroep (thans eiser) afwezig was bij de bevalling en bij de aangifte van de geboorte aan de burgerlijke stand ;

Overwegende dat naar luid van artikel 313, lid 1, van het Burgerlijk Wetboek, de man het kind niet kan ontkennen op grond van overspel, tenzij de geboorte voor hem is verborgen gehouden ;

Overwegende dat deze bepaling impliceert dat de geboorte door de vrouw opzettelijk verborgen wordt gehouden voor haar man ; dat dit element soeverein door de feitenrechter wordt beoordeeld ;

Overwegende dat aldus blijkt, enerzijds, dat het arrest, dat uit het gedrag van de eerste verweerster heeft kunnen afleiden dat zij de geboorte niet opzettelijk verborgen had gehouden, een passend antwoord geeft op de conclusie waarop het eerste onderdeel van het middel steunt dat, derhalve, feitelijke grondslag mist ;

Dat anderzijds, het arrest zonder dubbelzinnigheid en wettelijk, op grond van een soevereine beoordeling van de feiten, overweegt dat het verborgen houden van de geboorte, in de zin van artikel 313, lid 1, van het Burgerlijk Wetboek, ten deze niet werd bewezen ; dat het tweede onderdeel van het middel naar recht faalt in zover het onderstelt dat het arrest noodzakelijk had moeten vaststellen dat de bekendheid van eiser met de zwangerschap het gevolg was van een initiatief van de eerste verweerster ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

3e Kamer. — 25 november 1970.

Voorzitter : M. Louveaux.

Raadsheer-verslaggever : M. Gerniers.

Advocaat-generaal : M. Lenaerts.

Advocaten : Mrs. Philips en Bayart.

1. Arbeidsovereenkomst (Handarbeiders). — Schorsing bij ongeval of ziekte van de werkmán. — Gevolgen ten

aanzien van rechten en verplichtingen van de partijen.
 2. Arbeidsongevallen. — Door een vroeger arbeidsongeval geschorste arbeidsovereenkomst. — Ongeval van de arbeider bij terugkeer naar huis na bezoek bij dokter in verband met de gevolgen van het arbeidsongeval. — Geen arbeidsongeval. — Geen ongeval op de weg van het werk.

1. Bij ongeval of ziekte van de werkman is de uitvoering van het arbeidscontract geschorst. Daaruit volgt dat, ofschoon het contract blijft voortbestaan gedurende de arbeidsongeschiktheid of de ziekte van de werkman, iedere partij, behoudens uit de wet voortvloeiende uitzonderingen, bevrijd is van haar verplichtingen tegenover de andere en zich in de onmogelijkheid bevindt de rechten te laten gelden die zij uit het contract put.
2. Een arbeider, nog ongeschikt voor de arbeid wegens een vroeger arbeidsongeval, wordt getroffen door een ongeval op het ogenblik dat hij naar huis terugkeert na een bezoek aan de dokter in verband met de gevolgen van het vroegere arbeidsongeval.

De omstandigheid dat het raadplegen van de dokter tot doel had de arbeider in staat te stellen de arbeid opnieuw te kunnen verrichten, impliceert niet dat hij, op het ogenblik van het ongeval, onder het gezag, de leiding en het toezicht van de werkgever stond. De rechter heeft wettelijk beslist dat de arbeidsongevallenwet niet kan toegepast worden omdat alleen de ongevallen gebeurd in de loop en door het feit van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst in aanmerking komen en er bij het beschouwde ongeval geen spraak kan zijn van de uitvoering van een arbeidsovereenkomst aangezien deze precies in haar uitvoering was geschorst door een arbeidsongeschiktheid van de arbeider.

Uit de enkele door de rechter vastgestelde omstandigheid dat het ongeval plaats vond op een ogenblik dat de arbeider naar huis terugkeerde nadat hij een dokter had geraadpleegd in verband met de gevolgen van een vroeger arbeidsongeval, kan niet worden afgeleid dat het ongeval overkomen is op de weg van het werk.

Mallefroy t./ N.V. De Algemene Verzekeringen van Parijs.

Gelet op het bestreden vonnis, op 4 september 1968 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 28, lid 1, 28 bis, littera a, b bis en c van de wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomst (artikel 28 bis, littera a en c, gewijzigd door artikel 13 van de wet van 4 maart 1954 ; 28 bis, b bis gewijzigd door artikel 75, paragraaf 1, van de wet van 24 december 1963) ; 1, lid 1 en lid 6, van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit de arbeidsongevallen, gecoördineerd door het koninklijk besluit van 28 september 1931 en 1 van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit de ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen ;

doordat het bestreden vonnis de vordering tot vergoeding door eiser ingesteld ongegrond verklaart om de redenen dat de arbeidsovereenkomst in haar uitvoering was geschorst door de arbeidsongeschiktheid die eiser onderging tengevolge van het vorig arbeidsongeval en dat het raadplegen van een dokter betreffende de gevolgen daarvan niets te zien heeft met een contractuele verplichting vanwege de werkman ;

terwijl de schorsing van de arbeidsovereenkomst, die haar oorzaak vindt in een arbeidsongeval, gedeeltelijk is en beperkt wordt tot de rechten en verplichtingen door het ongeval onmogelijk gemaakt ; dat de andere gevolgen van bedoelde overeenkomst blijven bestaan ; en dat het raad-

plegen van een dokter in verband met de gevolgen van het ongeval niet vreemd kan worden verklaard aan de uitvoering van de arbeidsovereenkomst ;

Overwegende dat artikel 28 bis, a, van de wet van 10 maart 1900 (wet van 4 maart 1954, artikel 13) bepaalt : « Bij ongeval of ziekte van de werkman is de uitvoering van het arbeidscontract geschorst... » ;

Overwegende dat daaruit volgt dat, zo het contract blijft voortbestaan gedurende de arbeidsongeschiktheid of de ziekte van de werkman, iedere partij, nochtans behoudens uit de wet voortvloeiende uitzonderingen, bevrijd is van haar verplichtingen tegenover de andere en zich in de onmogelijkheid bevindt de rechten te doen gelden die zij uit het contract put ;

Overwegende dat artikel 1, lid 1, van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit de arbeidsongevallen, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 28 september 1931, bepaalt : « De vergoeding der schade voortspruitende uit ongevallen overkomen aan werklieden... in de loop en ter zake van de uitvoering der arbeidsovereenkomst, beheerst door de wet van 10 maart 1900, wordt overeenkomstig de bepalingen van deze wet geregeld » ;

Overwegende dat een ongeval overkomen is in de loop van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst, wanneer de werknemer, op het ogenblik van het ongeval, onder het gezag, de leiding en het toezicht van de werkgever stond ;

Overwegende dat het betoog van eiser dat het raadplegen van een dokter in verband met de gevolgen van een vorig ongeval niet vreemd is aan de uitvoering van de arbeidsovereenkomst, omdat die omstandigheid tot doel had eiser in staat te stellen de arbeid opnieuw te kunnen verrichten, de toepassing van voormelde gecoördineerde wetten niet rechtvaardigt, daar de door eiser ingeroepen omstandigheid niet impliceert dat hij, op het ogenblik van het ongeval, onder het gezag, de leiding en het toezicht van de werkgever stond ;

Overwegende derhalve dat, door te beslissen dat bedoelde gecoördineerde wetten niet kunnen worden toegepast omdat, eensdeels, alleen de ongevallen gebeurd in de loop en door het feit van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst in aanmerking komen en, anderdeels, er bij het beschouwde ongeval geen spraak kan zijn van de uitvoering van een arbeidsovereenkomst vermits deze precies in haar uitvoering was geschorst door de arbeidsongeschiktheid die eiser onderging ten gevolge van een vorig ongeval, het vonnis zijn beschikkend gedeelte wettelijk rechtvaardigt.

Dat het middel naar recht faalt ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1 en 2 van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen ;

doordat het bestreden vonnis, na te hebben vastgesteld dat het ongeval zich voordeed op het ogenblik dat eiser naar huis terugkwam na een bezoek te hebben gebracht aan de dokter in verband met de gevolgen van een voorgaand arbeidsongeval, aan het ongeval het karakter betwist van ongeval op de weg van het werk, om de reden dat de weg van het werk bij de besluitwet van 13 december 1945 is bepaald als het traject door de werkman normaal gevolgd om zich te begeven naar zijn verblijfplaats of naar de plaats waar hij zijn maal neemt, of naar de plaats waar het loon wordt betaald, komende van de plaats waar hij zijn werk uitvoert, en omgekeerd ;

terwijl als « plaats van het werk » dient beschouwd te worden elke plaats waarnaar de arbeider zich moet begeven ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst, daarin begrepen de plaatsen waar hij de medische zorgen verkrijgt ten gevolge van een arbeidsongeval ;

Overwegende dat artikel 1, leden 2 en 3, van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortvloeiende uit ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen, bepaalt dat als weg naar en van het werk dient verstaan te worden de door de arbeider normaal af te leggen weg om zich van zijn verblijf of van de plaats waar hij gaat eten naar de plaats waar hij zijn werk verricht te begeven, en omgekeerd, en dat daaronder dient begrepen te worden de normale weg die de arbeider moet afleggen om zich naar de plaats te begeven waar de lonen worden uitbetaald en om ervan terug te keren;

Overwegende dat voormelde besluitwet afwijkt van het gemeen recht, en derhalve op beperkende wijze dient uitgelegd te worden, zodat de rechter het begrip zelf van de wegen die in leden 2 en 3 van voormeld artikel zijn omschreven, niet mag uitbreiden;

Overwegende dat uit de enkele door de rechter vastgestelde omstandigheid dat het ongeval plaatsvond op een ogenblik waarop eiser naar huis terugkeerde nadat hij een dokter had geraadpleegd in verband met de gevolgen van een vorig arbeidsongeval, niet kan worden afgeleid dat het ongeval overkomen is op de weg van het werk in de zin van bedoelde besluitwet;

Overwegende derhalve, dat de rechter wettelijk beslist dat in de in het middel aangehaalde wetsbepalingen ten deze niet toepasselijk zijn;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening en gelet op de wet van 20 maart 1948, veroordeelt verweerster in de kosten.

NOOT. — Verg. Rb. Antwerpen, 9 oktober 1967, R.W. 1967-68, 856: Wanneer een arbeider van zijn werkgever de toestemming bekomt zijn werk later dan gewoonlijk te beginnen, teneinde zich vooraf naar zijn privé-dokter te begeven en hij, op weg naar die dokter, het slachtoffer is van een verkeersongeval, is dit ongeval niet gebeurd op de weg van het werk; het heeft geen belang dat de weg naar de dokter ongeveer dezelfde was als die naar het werk.

HOF VAN CASSATIE

3e Kamer. — 25 november 1970.

Voorzitter: M. Louveaux.

Raadshereerslaggever: M. Naulaerts.

Advocaat-generaal: M. Lenaerts.

Advocaten: Mrs. Bayart en Simon.

Arbeidsovereenkomst (Handarbeiders). — Gewaarborgd weekloon. — Zich desgevraagd bij de door de werkgever gemachtigde en betaalde geneesheer aanmelden. — Bepaling in het arbeidsreglement. — Wettelijk.

Behoudens wanneer de behandelende geneesheer van de werkman oordeelt dat zijn gezondheidstoestand hem niet toelaat zich naar een andere plaats te begeven, moet de werkman, naar luid van art. 29 bis van de wet op het arbeidscontract, zich desgevraagd bij de door de werkgever gemachtigde en betaalde geneesheer aanbieden.

Het woord « desgevraagd » bedoelt niet uitsluitend een individueel verzoek; het verzoek kan ook collectief gedaan worden, inzonderheid wanneer het in een arbeidsreglement vervat is.

Ghistelinck e.a. t./Roriau.

Gelet op de bestreden sententie, op 10 januari 1969 in laatste aanleg gewezen door de Werkrechtshoofdraad te Gent, kamer voor werklieden;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 29, paragraaf 1, 29bis en 29ter, paragraaf 1, van de wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomst, gewijzigd en aangevuld door de artikelen 17, 18 en 19 van de wet van 10 december 1962;

doordat de bestreden sententie, na geconstateerd te hebben dat de dochter van de eisers in dienst van verweerder was als arbeidster toen zij ziek en arbeidsongeschikt werd, dat de werkneemster drie dagen afwezig was, dat zij binnen de vier en twintig uren een doktersattest aan verweerder liet geworden, dat zij zich volgens haar behandelende dokter mocht verplaatsen, dat verweerder de betaling van het gewaarborgd weekloon weigerde en daarbij steunde op het feit dat artikel 4 van het arbeidsreglement van verweerder door de werkneemster niet gevolgd werd, dat dit artikel 4 aan de zieke arbeider oplegde, voor zoveel hij zich mocht verplaatsen, op straf van het recht op het genot van de wet op het gewaarborgd loon te verliezen, zich de eerste dag van de arbeidsongeschiktheid ten zetel van de medische controle aan te bieden, de voordeeling, welke de eisers hadden ingesteld ten einde voor hun minderjarige dochter betaling te bekomen van het door de hoger opgesomde wettelijke bepalingen vastgesteld gewaarborgd weekloon, ongegrond verklaart, om de reden dat de bepalingen van voormeld artikel 4 van het arbeidsreglement geen bijkomende voorwaarde aan artikel 29bis van de wet op de arbeidsovereenkomst invoeren, doch enkel een modaliteit van de toepassing van de wet uitmaken, dat deze modaliteit regelmatig opgenomen in het arbeidsreglement bindend is voor de werknemers, en dat de dochter van de eisers door zich aan gezegd artikel 4 te onttrekken geen recht had op het gewaarborgd weekloon,

terwijl, nu artikel 29bis voormeld zich ertoe beperkt te bepalen, dat, behoudens wanneer de behandelende geneesheer van de werkman oordeelt dat zijn gezondheidsstoestand hem niet toelaat zich naar een andere plaats te begeven, de werkman zich, desgevraagd, bij de door de werkgever gemachtigde en betaalde geneesheer moet aanbieden, voormeld artikel 4 van het arbeidsreglement van verweerder aan voormelde wettelijke bepalingen twee bijkomende voorwaarden toevoegt, namelijk dat het bezoek aan de door de werkgever gemachtigde geneesheer niet « desgevraagd » maar spontaan moet gebeuren, en dat dit bezoek op de eerste dag van de arbeidsongeschiktheid moet plaats grijpen, zodat gezegd artikel 4 meer inhoudt dan eenvoudige modaliteiten van toepassing;

en terwijl, overeenkomstig de bepalingen van voormeld artikel 29ter, paragraaf 1, het slechts aan de Koning en niet aan de werkgever behoort bijkomende voorwaarden te bepalen boven die welke in artikel 29bis zijn omschreven;

Overwegende dat de sententie vaststelt dat artikel 4 van het arbeidsreglement van verweerder bepaalt dat de zieke, die van zijn behandelende geneesheer toelating verkrijgt om zich te verplaatsen, op straf van het recht op het genot van de wet op het gewaarborgd weekloon te verliezen, zich de eerste dag van de arbeidsongeschiktheid ten zetel van de medische controle moet aanbieden;

Overwegende dat het middel staande houdt dat bedoeld artikel, door te bepalen dat de werkman zich niet « desgevraagd » maar spontaan en op de eerste dag van de arbeidsongeschiktheid bij de door de werkgever gemachtigde geneesheer moet aanbieden, aan artikel 29bis van de wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomst twee bijkomende voorwaarden toevoegt welke slechts, ingevolge artikel 20ter van dezelfde wet, door de Koning kunnen bepaald worden;

Overwegende, eensdeels, dat het woord «desgevraagd», in artikel 29bis, tweede lid, van de wet van 10 maart 1900 niet uitsluitend een individueel verzoek bedoelt; dat het verzoek ook collectief kan gedaan worden, inzonderheid wanneer het in het arbeidsreglement vervat is;

Overwegende, anderdeels, dat het arbeidsreglement geldig heeft kunnen bepalen dat de werkmán, in geval van ziekte, zich binnen een gestelde termijn bij de door de werkgever gemachtigde geneesheer moet aanbieden; dat het zodoende geen bijkomende voorwaarde aan voormeld artikel 29bis heeft toegevoegd, maar een loutere toepassingsmodaliteit ervan heeft voorgeschreven, modaliteit welke met de arbeidsovereenkomst een geheel vormt en voor de partijen verbindend is;

Dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt de eisers in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 16 april 1970.

Voorzitter: M. Valentin.

Raadsheer-verslaggever: M. Legros.

Procureur-generaal: M. Ganshof van der Meersch.

Arbeidsongevallen. — Tijdelijke algehele ongeschiktheid. Art. 2, lid 4 van de gecoördineerde wetten. — Verstrijken van de eerste achtentwintig dagen. — Berekening van die termijn.

Het aan de arbeider op 20 februari 1967 overkomen arbeidsongeval heeft een volledige arbeidsongeschiktheid veroorzaakt van 20 februari tot en met 12 maart 1967, van 31 maart tot en met 10 april 1967, en van 18 april tot en met 3 juli 1967.

De dagelijkse vergoeding wegens tijdelijke volledige ongeschiktheid moet ten deze op 90 % van het gemiddelde dagloon worden gebracht vanaf het verstrijken van de eerste achtentwintig dagen, dat wil zeggen vanaf 7 april 1967, negentwintigste dag van volledige ongeschiktheid te rekenen van de dag die op het begin van de ongeschiktheid tot werken volgt.

Genou t./La Belgique Industrielle.

Gelet op het bestreden vonnis, op 8 maart 1968 in laatste aanleg gewezen door de Vrederechter te Fléron;

Over het middel afgeleid uit de schending van artikel 2, inzonderheid lid 4, van de wetten op de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen, gecoördineerd bij het koninklijk besluit van 28 september 1931, zoals dit artikel gewijzigd is bij artikel 1 van de wet van 10 juli 1951,

doordat het bestreden vonnis, na te hebben vastgesteld dat eiser, ten gevolge van een niet betwist arbeidsongeval, van 20 februari 1967 tot en met 12 maart 1967, van 31 maart 1967 tot en met 10 april 1967, en van 18 april 1967 tot en met 31 juli 1967 tijdelijk volledige arbeidsongeschikt was geweest, dat verweerster, verzekeraar van de werkgever van eiser, de vergoedingen op basis van 80 ten honderd van het gemiddeld dagloon had betaald tot 14 mei 1967, en dat eiser betaling vroeg op basis van 90 ten honderd van genoemd loon te rekenen vanaf de negentwintigste dag van werkelijke ongeschiktheid, namelijk vanaf 7 april 1967, verweerster veroordeelt tot betaling van een aanvullende vergoeding van 10 ten honderd van het gemiddeld dagloon voor de periode van 28 april 1967 tot 14 mei 1967, op grond dat de tekst van voornoemd artikel 2 bepaalt dat

na het verstrijken van de eerste achtentwintig dagen die volgen op het begin van de ongeschiktheid tot werken, de tijdelijke ongeschiktheid volledig moet zijn opdat de vergoeding tegen 90 ten honderd van het loon zou worden betaald en dat, ten deze, aan die voorwaarde pas voor de eerste maal was voldaan op 28 april 1967,

terwijl de tekst van artikel 2 van voornoemde gecoördineerde wetten aldus moet worden begrepen dat de getroffen recht heeft op een dagelijkse vergoeding gelijk aan 90 ten honderd van het gemiddeld dagloon voor de dagen van tijdelijke volledige ongeschiktheid tot werken, en zulks vanaf de negentwintigste dag te rekenen van de dag die volgt op het begin van de ongeschiktheid tot werken, zelfs indien er in de loop van de eerste achtentwintig dagen perioden van genezing zijn geweest, of althans in deze zin dat, indien, na het verstrijken van de eerste achtentwintig dagen volledige ongeschiktheid, te rekenen van de dag welke op het begin van de ongeschiktheid tot werken volgt, welke achtentwintig dagen op elkaar kunnen volgen, de tijdelijke ongeschiktheid volledig is, de dagelijkse vergoeding, te rekenen van de negentwintigste dag af, gelijk wordt aan 90 ten honderd van het gemiddeld dagloon, vanaf 7 of, althans, 8 april 1967;

Overwegende dat uit het bestreden vonnis blijkt dat het op 20 februari 1967 aan eiser overkomen arbeidsongeval een volledige arbeidsongeschiktheid heeft veroorzaakt van 20 februari tot en met 12 maart 1967, van 31 maart tot en met 10 april 1967, en van 18 april tot en met 3 juli 1967;

Overwegende dat naar luid van artikel 2, lid 4, van de gecoördineerde wetten op de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen, «indien, na het verstrijken der eerste achtentwintig dagen, te rekenen van de dag welke op het begin van de ongeschiktheid tot werken volgt, de tijdelijke ongeschiktheid volledig is, de dagelijkse vergoeding, te rekenen van de negentwintigste dag af, gelijk wordt aan 90 ten honderd van het gemiddeld dagloon»;

Dat de dagelijkse vergoeding wegens tijdelijke volledige ongeschiktheid, ten deze, dus op 90 ten honderd van het gemiddeld dagloon moest worden gebracht vanaf het verstrijken van de eerste achtentwintig dagen, dat wil zeggen vanaf 7 april 1967, negentwintigste dag van volledige ongeschiktheid te rekenen van de dag welke op het begin van de ongeschiktheid tot werken volgt;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis in zover het aan eiser de verhoging van de dagelijkse vergoeding vanaf 7 april 1967 weigert toe te kennen;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Gelet op het enig artikel van de wet van 20 maart 1948, veroordeelt verweerster in de kosten;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Vrederechter van het eerste kanton te Luik.

NOOT. — Zie Paul Horion, *Traité des accidents du travail*, nr. 368.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 30 juni 1970.

Voorzitter: M. van Beirs.

Raadsheer-verslaggever: Baron Richard.

Advocaat-generaal: M. Depelchin.

Raadkamer. — Verwijzingen naar correctionele rechtbank. — Beschikking inzake in vrijheidsstelling. Hoger beroep.

Uit artikel 135 van het Wetboek van Strafvordering, aangevuld bij artikel 2 van de wet van 6 maart 1963, is af te leiden dat een beklaagde geen enkel rechtsmiddel kan instellen tegen de beslissing waarbij de raadkamer, op het ogenblik waarop zij zijn verwijzing naar de correctionele rechtbank beveelt en zonder uitspraak te doen over een bevoegdheidsgeschil, weigert of nalaat hem in vrijheid te stellen.

Kreper. t./...

Gelet op het bestreden arrest, op 27 april 1970 gewezen door het Hof van Beroep te Luik, Kamer van Inbeschuldigingstelling;

1. In zover de voorziening gericht is tegen de beschikking van het arrest waarbij eisers hoger beroep tegen de beschikking van de raadkamer niet ontvankelijk wordt verklaard in zover deze beschikking hem verwijst naar de Correctionele Rechtbank;

Overwegende dat de bestreden beschikking een voorbereidende beslissing en een onderzoeksbeslissing is en geen uitspraak doet over een bevoegdheidsgeschil;

Dat de voorziening, die ingesteld is voor de eindbeslissing, niet ontvankelijk is;

2. In zover de voorziening gericht is tegen de beschikking van het arrest waarbij eisers hoger beroep tegen dezelfde beschikking niet gegrond wordt verklaard, in zover deze nalaat hem in vrijheid te stellen:

Overwegende dat uit artikel 135 van het Wetboek van strafvordering, aangevuld bij artikel 2 van de wet van 6 maart 1963, is af te leiden dat de beklaagde geen enkel rechtsmiddel kan instellen tegen de beslissing waarbij de raadkamer, op het ogenblik waarop zij zijn verwijzing naar de Correctionele Rechtbank beveelt en zonder uitspraak te doen over een bevoegdheidsgeschil, weigert of nalaat hem in vrijheid te stellen;

Dat het bestreden arrest dus eisers hoger beroep tegen deze, in het onderhavig geval impliciete, beslissing van de verwijzingsbeschikking onwettelijk heeft ontvangen, maar dat deze onwettelijkheid aan eiser geen nadeel kan berokkenen en derhalve, ook al was de voorziening ontvankelijk, geen aanleiding kan geven tot cassatie;

Overwegende dat de beschikking van het bestreden arrest, waarbij het hoger beroep niet gegrond wordt verklaard, wegens zijn voorwerp dezelfde aard heeft als een verwijzingsbeschikking, in zover deze weigert of nalaat de beklaagde in vrijheid te stellen; dat zij aldus slechts een uitvoeringsmodaliteit van de verwijzing is en vreemd is aan de instantie betreffende de voorwaardelijke hechtenis die geregeld wordt door de wet van 20 april 1874; dat zij een voorbereidende beslissing en een onderzoeksbeslissing is in de zin van artikel 416 van het Wetboek van strafvordering; dat zij geen uitspraak doet over een bevoegdheidsgeschil;

Overwegende dat de voorziening ingesteld is voor de eindbeslissing en derhalve niet ontvankelijk is;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt eiser in de kosten.

RAAD VAN STATE

3e Kamer. — 27 februari 1970.

Tuchtregering. — Rechten van de verdediging.

Waar het reglement betreffende de beoordeling en de

tuchtstraffen van het Fonds voor de beroepsziekten stelt dat de hiërarchische chef een voorstel doet, en dit eerst nadat het betrokken personeelslid is gehoord, stelt het een procedure in die het personeelslid de gelegenheid geeft zich te verdedigen vooraleer het voorstel wordt gedaan hem de tuchtstraf van de blaam op te leggen. Die procedure impliceert dat de betrokkene vóór dat voorstel kennis heeft gekregen van de hem verweten feiten.

Terzake blijkt het dat het personeelslid, toen het gehoord werd, slechts kennis had van twee van de vijf grieven die uiteindelijk te zijnen laste in aanmerking werden genomen zodat de rechten van de verdediging zijn geschonden.

Toussaint t./Fonds voor de beroepsziekten.

Arrest nr. 13.990.

Overwegende dat verzoeker geneesheer-directeur is van het Medisch-Technisch Centrum te Awans, dat onder het Fonds voor de beroepsziekten ressorteert; dat de bij het centrum te Awans opgerichte commissie van toezicht, die tot taak heeft adviezen te geven of voorstellen te doen in verband met de organisatie en de werking van het centrum en toezicht te houden op het beheer ervan, op 25 september 1967 bijeengekomen is in aanwezigheid van de leidende ambtenaar van het Fonds voor de beroepsziekten, van verzoeker, medisch directeur van het centrum, van de administratie directeur van het centrum en van de beheerder; dat op die vergadering onder meer het activiteitenverslag van het centrum over de maanden juni, juli en augustus 1967 is besproken;

Overwegende dat de leidende ambtenaar op 19 oktober de notulen van die vergadering aan verzoeker heeft gezonden met de mededeling: « Onder verwijzing naar de verklaring welke ik op die vergadering heb afgelegd en die in die notulen is opgenomen, met name op de bladzijden 2 en 3, laat ik U weten dat ik U uitvoeriger wens te horen, U gelieve zich dinsdag 24 oktober om 10 u. in mijn kantoor te melden »;

Overwegende dat verzoeker op de afspraak is verschenen, waar hij tegenover de leidende ambtenaar, de adjunct-leidende ambtenaar en de adviserende geneesheer van de tegenpartij kwam te staan; dat hij gehoord is; dat hem de tuchtstraf van de blaam is opgelegd; dat de leidende ambtenaar op 27 oktober 1967 in een brief aan verzoeker, onder het hoofd: « Nota aan Dr. Ch. Toussaint », zowel het onderhoud van 24 oktober 1967 waarbij vijf grieven tegen hem werden aangehouden, als de uitgesproken straf heeft bevestigd;

Overwegende dat verzoeker betoogt dat de rechten van de verdediging zijn miskend, doordat hem niet werd medegedeeld dat een tuchtprocedure was ingesteld;

doordat de notulen van de vergadering van 25 september 1967, die bij de oproep tot het verhoor waren gevoegd, melding maakten van interventies van de leidende ambtenaar op die vergadering op een zodanige wijze dat verzoeker niet kon weten waarover het onderhoud zou lopen;

doordat hem tijdens de bijeenkomst van 25 oktober 1967 vijf zagezegde tekortkomingen werden verweten terwijl uit de bij de oproepingsbrief gevoegde notulen niet blijkt dat de erin aangehaalde feiten aanleiding kunnen geven tot een tuchtstraf en in die notulen hoe dan ook niets wordt gezegd over de grieven, genoemd onder de nummers 2, 3 en 4;

doordat de opgelegde straf op staande voet is uitgesproken, zodat het verzoeker onmogelijk werd gemaakt, het schriftelijk bewijs van zijn ontkennende verklaringen te leveren en zijn gedrag te verantwoorden;

Overwegende dat de notulen van de vergadering van de

commissie van toezicht van 25 september 1967 vermelden dat de voorzitter, toen hij het activiteitenverslag over de maand juni onderzocht, constateerde dat het sprak van « drie private gevallen »; dat de leidende ambtenaar het standpunt in herinnering bracht, dat het beheerscomité in oktober 1965 had ingenomen ten aanzien van het soort ziekten die moesten worden onderzocht, constateerde dat verzoeker zich niet naar de gegeven onderrichtingen had gedragen en, dat nadat verzoeker enige uitleg had verstrekt, verklaarde dat hij zich het recht voorbehoield « om in dit verband maatregelen te treffen »; dat de leidende ambtenaar, nadat verzoeker gezegd had dat hij in contact was geweest met de Minister van Sociale Voorzorg, die houding onbestaanbaar noemde « met de verordeningsbepalingen betreffende de hiërarchie en de tucht » en mededeelde dat « hij het incident administratief zou regelen »;

Overwegende dat de leidende ambtenaar in de brief van 27 oktober 1967 aan verzoeker de straf van de blaam welke hij hem op 24 oktober had opgelegd, heeft bevestigd en verklaard heeft dat hij na het onderhoud van die dag vijf grieven ten laste van verzoeker in aanmerking nam:

1. verzoeker had personen ontvangen wier maatschappelijke hoedanigheid valt buiten het kader van het koninklijk besluit van 15 april 1965 en van de beslissingen van het beheerscomité van 29 september en 6 oktober 1965, en was daardoor ook afgeweken van de door het beheerscomité genomen maatregelen betreffende de verdeling van de bevoegdheden van de twee direkties van het centrum, waarbij de oproepingen onder de uitsluitende bevoegdheid van de administratieve directie vallen;
2. hij had geen gevolg gegeven aan een beslissing van de leidende ambtenaar van 24 augustus 1967 betreffende de aanwijzing van sommige personeelsleden van het centrum;
3. hij was voortgegaan met het maken van een tweede röntgenopname naar aanleiding van het onderzoek van verzoekers om herstelvergoeding van een beroepsziekte, zulks met schending van een op 31 mei 1967 genomen beslissing;
4. hij had het gezag van de adviserende-geneesheer van het Fonds, dokter Groetenbriel, miskend door verklaringen dat hij niet van hem afhankelijk was;
5. hij had afbreuk gedaan aan de regels van de hiërarchie en van de hoffelijkheid tegenover de leidend ambtenaar;

dat de leidende ambtenaar voorts zegde: « U bent ermee doorgedaan, door uw gedrag de in het centrum te Awans heerende geest in stand te houden, ofschoon het beheerscomité U daarom reeds op 14 april 1967 een waarschuwing had doen toekomen »;

Overwegende dat het door de Minister van Sociale Voorzorg goedgekeurde reglement betreffende de beoordeeling en de tuchtstraffen in artikel 21 stelt, dat de blaam wordt uitgesproken door de leidende ambtenaar na advies of op voorstel van de hiërarchische overste van de betrokkene, en in artikel 22, dat geen straf mag worden voorgesteld « dan nadat de belanghebbende is gehoord of ondervraagd »;

Overwegende dat dit reglement, waar het stelt dat de hiërarchische chef een voorstel doet, en dit eerst nadat het betrokken personeelslid is gehoord, een procedure instelt die het personeelslid de gelegenheid geeft zich te verdedigen vooraleer het voorstel wordt gedaan; dat die procedure impliceert dat de betrokkene vóór dat voorstel kennis heeft gekregen van de hem verweten feiten; dat uit een vergelijking van de notulen van de vergadering van de commissie van toezicht van 25 september 1967 met de bestreden beslissing blijkt, dat verzoeker, toen hij op 24 oktober 1967 zijn opvocht ging maken bij de leidende ambtenaar, slechts van twee van de vijf grieven waarop

die beslissing is gegrond op de hoogte was; dat de rechten van de verderiging zijn geschonden; dat het middel gegrond is in zijn tweede onderdeel,

Besluit:

Artikel 1. — De beslissing op 24 oktober door de leidende ambtenaar van het Fonds voor de beroepsziekten genomen is vernietigd.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL.

9e Kamer. — 6 februari 1970.

Voorzitter: M. Liard.

Raadsheren: M.M. Grenet en Blockx.

Advocaten: Mrs. Clerens-Stas en Leclef.

Vervoervereenkomst. — Vervoer van personen. — Aansprakelijkheid van de vervoerder.

In een autobus is een reizigster, die naar haar plaats ging, uitgegleden bij het rijden of het aan de gang brengen van de autobus.

De vervoerder is aansprakelijk tenzij hij bewijst dat het ongeval te wijten is aan een vreemde oorzaak waarvoor hij niet aansprakelijk gesteld kan worden. Het is niet vereist dat hij het positief bewijs levert van de oorzaak van het ongeval, maar hij moet toch bewijzen dat hij geen enkele fout heeft begaan.

N.M.B.S. t./ M.I.V.A.

Gezien in gelijkvormig afschrift het vonnis de dato 28 mei 1969 der rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen, waarvan geen akte van betekening wordt voorgelegd en waartegen op 1 september 1969 een naar vorm en termijn regelmatig beroep ingesteld werd;

Aangezien het ongeval waarvan dame Pattijn op 9 november 1966 het slachtoffer werd, gebeurd is op het ogenblik dat zij zich naar haar zitplaats in een autobus der lijn 16 van geïntimeerde begaf en niet betwist wordt dat op dat ogenblik de vervoervereenkomst tot stand was gekomen;

Aangezien de vervoerder slechts aan zijn verantwoordelijkheid ontsnapt indien hij bewijst dat het ongeval te wijten is aan een vreemde oorzaak voor dewelke hij niet aansprakelijk kan gesteld worden;

Aangezien, waar niet geveerd wordt dat de vervoerder het positief bewijs zou leveren van het feit dat oorzaak geweest is van het ongeval, hij nochtans moet bewijzen dat hij geen enkele fout heeft begaan;

Aangezien niet alleen zulk bewijs ter zake niet geleverd wordt, maar zelfs een aanduiding bestaat betreffende een mogelijke fout door de voerder van geïntimeerde begaan, vermits het slachtoffer Pattijn uitgegleden is bij het rijden of bij het in gang zetten van de autobus;

Aangezien noch de indeplaatsstelling van appellante, noch de gevraagde bedragen betwist worden;

Om deze redenen,

Het Hof,

Na beraad,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935,

Alle andere, meer omvattende of strijdige besluiten verwerpend,

— Ontvangt het beroep;

— Verklaart het gegrond;

— Doet het bestreden vonnis teniet;

— Veroordeelt geïntimeerde om aan appellante te betalen de som van 72.035 fr, met de vergoedende intresten vanaf de dag der uitkeringen, de gerechtelijke intresten en de kosten in eerste aanleg belopende in hoofde van appellante 2857 fr. en opzichts geïntimeerde 1465 fr.;

Veroordeelt geïntimeerde bovendien tot al de gerechtskosten in beroep.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e Kamer. — 2-10-70.

Voorzitter: M. Paës.

Raadsheren: M.M. Van der Haegen en Roevens.

O.M.: Advocaat-generaal Smets.

Advocaten: Mrs. P. Van Doosselaere en F. Erdman.

Artikel 37 Wegcode. — Voorrang van brandweerwag.

1° De weggebruiker die zonder rekening te houden met het geluid van de brandweerwagen in snelle vaart zijn weg voortzet, geeft blijk van onoplettendheid; wanneer het vaststaat dat dit geluidssignaal waarneembaar was voor andere weggebruikers, moet hun stilstand op zichzelf reeds de bijzondere aandacht van iedere weggebruiker trekken. De omstandigheid dat de uitlaat van de wagen lawaai maakt, waardoor het geluidssignaal niet gehoord werd, is geen vrijstelling voor de weggebruiker.

2° De voerder van een brandweerwagen kan een theoretische fout begaan zonder oorzakelijk verband met het ongeval indien hij op een bepaald ogenblik in gegeven omstandigheden niet gestopt heeft voor een rood licht dat in zijn richting is aangebracht.

S. tegen O.M. en Stad Antwerpen.

Overwegende dat de hogere beroepen regelmatig zijn naar vorm en termijn;

Overwegende dat het feit van de telastlegging bewezen is gebleven;

Overwegende, inderdaad dat de gegevens van de zaak duidelijk uitwijzen dat alleen de verantwoordelijkheid van beklagde te weerhouden is;

Dat hij blijk gaf van onoplettendheid toen hij in snelle vaart zijn weg heeft voortgezet, zonder rekening te houden met het geluidssignaal van de brandweerwagen;

Dat het vaststaat dat dit geluidssignaal waarneembaar was voor de weggebruikers, ook voor degenen komende uit de Lange Leemstraat, waar overigens een file van minstens vijf wagens stilstond, niettegenstaande het verkeerslicht voor de voerders op groen stond, wat op zichzelf reeds de bijzondere aandacht van beklagde had moeten trekken;

Dat de omstandigheid dat de uitlaat van de wagen van deze laatste « meer lawaai maakte dan de alarmbel van de brandweerwagen », waardoor hij het geluidssignaal niet hoorde, vanzelfsprekend voor beklagde geen vrijstelling insluit;

Overwegende dat, zelfs als de brandweerwagen niet zou gestopt hebben voor het tweede rood licht in zijn richting aangebracht ter hoogte van de Lange Leemstraat, dan nog geen verantwoordelijkheid in hoofde van de voerder van deze wagen te weerhouden is;

Dat beklagde, bij de uitrit uit de Lange Leemstraat, de traag rijdende brandweerwagen, waarvan ook het zwaailicht in werking was, kon en moest opmerken in het breed en overzichtelijk kruispunt, en het slechts is omdat hij dan nog roekeloos doorreed, dat de aanrijding zich 25/30 meter verder voerde;

Dat er geen sprake is terzake van een plots of onvoor-

zienbaar opdagen van de brandweerwagen;

Dat, moest de voerder van dit laatste voertuig niet gestopt hebben voor het voormeld rood licht, het dan zou gaan om een theoretische fout, zonder oorzakelijk verband met het ongeval;

Overwegende dat de straftoemeting aangepast is;

Overwegende dat de gevorderde schadevergoeding niet betwist wordt;

Om deze redenen,

Het Hof,

Rechtdoende op tegenspraak;

Ontvangt de hoger beroepen;

Bevestigt het bestreden vonnis.

CORRECTIONELE RECHBANK TE GENT.

5de Kamer. — 22 april 1970.

Voorzitter: J. Tytgat.

Rechters: G. Nuytinck en E. Dierick.

Openbaar Ministerie: F. Van Haegendoren

Advokaten: Mrs. Quintyn loco W. Roosens (Gent) en J. Fransman (Antwerpen).

Familieverlating. — Betekening politiecommissariaat. — Geen betekening aan de persoon. — Artikelen 37 en 57 Gerechtelijk Wetboek.

Wanneer een bevelschrift bij verstek uitgesproken door de Voorzitter, betekend wordt aan het politiekommissariaat, daar de betekende met ongekende woonst vertrokken was, begint de termijn voor verhaal te lopen vanaf de afgifte van het afschrift aan het politiekommissariaat (artikelen 37 en 57 Gerechtelijk Wetboek).

Nadat deze termijn voor verhaal (8 dagen) alsmede de termijn van 2 maanden, voorzien in artikel 391bis S.W., verstreken zijn, bestaat er dus familieverlating.

Verdickt D. t./ O. M. en Feys J. P.

Gezien de stukken van de vervolging.

Gezien het verstekvonnis dd. 14 januari 1970, waarbij verdachte uit hoofde van:

A. te Gent of elders in het Rijk sedert 29 maart 1968:

Als wettige moeder haar kinderen in behoeftige toestand te hebben achtergelaten, ook al werden ze niet alleen gelaten, of geweigerd te hebben ze weer bij zich te nemen, of na ze aan een derde te hebben toevertrouwd geweigerd te hebben het onderhoud te betalen.

B. te Gent of elders in het Rijk sedert 22 maart 1969:

Als echtgenote van Feys Jean-Paul, zich vrijwillig geheel of ten dele te hebben onttrokken aan de gevolgen van de machtiging door de rechter verleend krachtens art. 218-268 B.W., zegge door bevelschrift bij verstek verleend door de Heer Voorzitter der rechtbank van eerste aanleg te Gent, zetelende in kort geding dd. 1.2.69, haar betekend bij exploit van gerechtsdeurwaarder R. Dekeyser te Gent op 13 februari 1969, wanneer tegen deze machtiging geen verzet of hoger beroep meer openstond;

veroordeeld werd tot een gevangenisstraf van twee maanden en tot de kosten van het geding en tot betaling aan de burgerlijke partij Feys J. P. van 1 frank wegens morele schade, vermeerderd met de gerechtelijke intresten en de kosten.

Overwegend dat de opposante tijdig en op een regelmatige wijze in verzet is gekomen tegen het vonnis dat deze kamer van de rechtbank op 14 januari 1970 heeft uitgesproken;

— Wat de telastelegging sub A betreft :

Overwegende dat deze bewezen is ; dat de opposante, sinds zij de kinderen aan haar schoonouders heeft toevertrouwd, geen frank onderhoudsgeld heeft betaald ;

— Wat de telastelegging sub B betreft :

Overwegende dat de opposante doet gelden dat er na 22 maart 1969 nog verzet of hoger beroep openstond tegen het bevelschrift van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Gent dd. 1 februari 1969 ;

Overwegende dat art. 1039 van het Gerechtelijk Wetboek, dat op 1 januari 1969 in werking is gesteld krachtens art. 1 van het K.B. van 4 november 1968, bepaalt dat de termijn van verzet tegen beschikkingen in kort geding acht dagen is en dat hij loopt vanaf de betekening van de beschikking ;

Overwegende dat het vermeld bevelschrift, nu de opposante zonder bekende bestemming vertrokken was, overeenkomstig art. 37 van het Gerechtelijk Wetboek, op het politiekommissariaat van de Stad Gent betekend werd op 13 februari 1969 ; dat de termijn voor verhaal in voorkomend geval begint vanaf de afgifte van het afschrift, zoals bepaald is in art. 37 (Gerechtelijk Wetboek art. 57) ;

Overwegende dat de telastelegging sub B aldus terecht voorziet : 22 maart 1969 ; overwegende dat de verzetdoende zich vrijwillig onttrokken heeft aan de gevolgen van de machtiging bij het vermeld bevelschrift verleend ; dat zij niet in de onmogelijkheid was, al wenste zij zich te Antwerpen voor haar man te gaan verbergen, een deel van haar loon voor het onderhoud van haar kinderen te betalen ;

Op die gronden :

De rechtbank, verklaart het verzet ontvankelijk, trekt het verstekvonnis van 14 januari 1970 in en opnieuw wijzende :

Veroordeelt de verzetdoende tot een gevangenisstraf van twee maanden voor de feiten A en B samen en tot de kosten van het eerste vonnis en tot deze van het verzet ;

Beveelt dat de tenuitvoerlegging van het vonnis, enkel wat betreft een termijn van één maand van de uitgesproken gevangenisstraf, zal uitgesteld worden voor een termijn van drie jaar ;

Veroordeelt de verwezene om te betalen aan de burgerlijke partij de som van één frank met de gerechtelijke interesten en de kosten.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE ANTWERPEN.

9e Kamer. — 20 oktober 1970.

Voorzitter : M. Deripainsel.

Rechters : MM. Groetaers en Craeybeckx.

Openbaar Ministerie : M. Boonen.

Advocaten : Mrs. Verschuieren en Verheyden.

Familieverlating. — Onderhoudsgeld voor kinderen. — Vastgesteld door bevel van kortgeding. — Vervalt na beëindiging der echtscheidingsprocedure. — Jeugdrechtbank onbevoegd. — Het « bestuur » over de kinderen bevat niet de verplichting tot onderhoud voorzien in art. 303.

Wanneer tijdens een procedure van echtscheiding door bevel van de Heer Voorzitter der Rechtbank zetelende in kortgeding een onderhoudsgeld werd toegekend ten voordele van de echtgenoot aan wie de hoede over de kinderen werd toegewezen, vervalt deze voorlopige maatregel na het beëindigen der echtscheidingsprocedure.

Wanneer na de echtscheiding geen nieuwe eis werd ingeleid tot het bekomen van onderhoudsgeld voor de

kinderen op grond van art. 303 B.W. is de onderhoudsverplichting sedert de echtscheiding vervallen.

De Kamer die beslist over de echtscheiding is niet bevoegd te oordelen over de hoede van en het onderhoudsgeld voor de kinderen. Na de ontbinding van het huwelijk is de Jeugdrechtbank onbevoegd om te oordelen over de onderhoudsverplichting van de ouders voor hun kinderen. De Jeugdrechtbank is enkel bevoegd betreffende het bestuur over de persoon en de goederen der kinderen.

Daar de titel voor de betaling van een onderhoudsgeld ten voordele van de kinderen vervallen is kan de betichting van verlating van familie niet weerhouden worden en dient betichte vrijgesproken.

Asselbergh t./ O.M. en Van Gerwen.

Beticht van : te Berchem, zelfde kanton en bij samenhang elders in het gerechtelijk arrondissement tussen 28 maart 1969 en 31 december 1970 : na door een rechterlijke beslissing, nl. een bevel van de Heer voorzitter der Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen, zetelend in kortgeding en betekend op 27 januari 1969 gevelde op 24 september 1968, waartegen geen verzet of hoger beroep meer openstaat, te zijn veroordeeld om een uitkering tot onderhoud ten bedrage van 2.000 fr. per maand voor elk van zijn kinderen Pascale en Dominique te betalen, meer dan twee maanden vrijwillig in gebreke te zijn gebleven de termijnen ervan te kwijten ; gedeeltelijk ; met de omstandigheid dat de beklaagde zich in staat van bijzondere herhaling bevindt, veroordeeld geweest zijnde bij vonnis van 22 januari 1969 door de correctionele rechtbank te Antwerpen tot een hoofdgevangenis van 2 maand voorwaardelijk gedurende vijf jaar, hoofdens familieverlating gezegd vonnis in kracht van gewijsde gegaan zijnde, en het nieuw misdrijf gepleegd zijnde binnen een termijn van vijf jaar te rekenen vanaf de eerste veroordeling.

.....

Aangezien het niet bewezen is dat de beklaagde zich heeft plichtig gemaakt aan het feit hem ten laste gelegd ;

Overwegende dat beklaagde, lastens dewelke de echtscheiding toegelaten werd, bij vonnis dd. 23 december 1968 der tweede kamer van deze Rechtbank, dat kracht van gewijsde bekwam, tijdens de procedure strekkende tot echtscheiding, door een bevel dd. 5 maart 1968 van de Heer Voorzitter, zetelend in kortgeding, veroordeeld werd om voor zijn twee kinderen Pascale en Dominique, elk, 1.000.- fr. onderhoudsgeld per maand te betalen, terwijl de hoede aan zijn echtgenote werd toegewezen ;

Overwegende dat door het daaropvolgend bevel dd. 24 september 1968, het onderhoudsgeld per kind verhoogd werd tot 2.000.- fr. per maand ;

Overwegende dat beklaagde reeds op 22 januari 1969, door deze Rechtbank, tot twee maanden gevangeniszitting met uitstel voor vijf jaar werd veroordeeld, wegens familieverlating ;

Overwegende dat beklaagde sedert geruime tijd in het geheel niets meer voor zijn kinderen heeft betaald en thans terechtstaat, om, zich in staat van herhaling bevindende, meer dan twee maanden in gebreke te zijn gebleven het onderhoudsgeld, waartoe hij werd veroordeeld, te betalen ;

Overwegende dat beklaagde de vrij spraak vordert, voornamelijk aanvoerende dat het voorgaande bevel in kortgeding aangaande het onderhoudsgeld, geen kracht meer heeft na de echtscheiding en dat er daarom geen titel betreffende de betaling van onderhoudsgeld voor de kinderen meer bestaat ;

Overwegende dat inderdaad de maatregelen aangaande het onderhoudsgeld voor de kinderen, van voorlopige aard blijven en enkel geldig zijn tijdens de loop van de echtscheidingsprocedure en na uitspraak dezer, vervallen ;

Overwegende dat de kamer van de Rechtbank, die beslist over de echtscheiding in haar vaste rechtspraak voorhoudt dat zij niet bevoegd is te oordelen over de hoede van en het onderhoudsgeld voor de kinderen en zulks sedert de inwerkingtreding van de Wet op de jeugdbescherming van 8 april 1965;

Overwegende dat in casu, omdat de moeder, thans burgerlijke partij, na de echtscheiding geen nieuwe eis inleidde op grond van art. 303 van het B.W.B., de onderhoudsverplichting van de beklaagde sedert de echtscheiding vervallen is;

Overwegende dat uit de bewoordingen van art. 302 van het B.W.B. zoals gewijzigd door art. 16 van de Wet van 8 april 1965, uitdrukkelijk blijkt dat, na de ontbinding van het huwelijk enkel het bestuur over de persoon en de goederen van de kinderen, bij diegene blijft aan wie het werd toevertrouwd, hetzij ingevolge een overeenkomst tussen de ouders, hetzij ingevolge een beschikking van de Heer Voorzitter overeenkomstig art. 268 van het B.W.B.;

Overwegende dat uitsluitend wat deze materie betreft, de Jeugdrechtbank na ontbinding van het huwelijk, kan gevat worden, hetzij op initiatief van de Procureur des Konings, hetzij op verzoek van partijen of één dezer (art. 302/3 B.W.B.);

Overwegende dat de Jeugdrechtbank op grond van art. 7 van de Wet van 8 april 1965 uitsluitend bevoegd is om kennis te nemen van de zaken die haar krachtens de Wet worden toegewezen; dat de Jeugdrechtbank dan ook niet bevoegd is, om ingevolge de bepalingen van art. 303 B.W.B. aangaande de onderhoudsverplichting van de ouders voor de kinderen te oordelen;

Overwegende dat de verplichting tot onderhoud van de kinderen berustende op art. 303 B.W.B. inderdaad niet begrepen is in het begrip van bestuur der kinderen dat uitgedrukt wordt in art. 302 B.W.B. en dat deze voorlopige verplichting, onvermijdelijk vervalt bij ontbinding van het huwelijk;

Om deze redenen:

De Rechtbank,

Gelet op de artikelen 162/1°, 194, 191, van het Wetboek van Strafvordering, art. 1 - 3 - 7 van het Strafwetboek, de Wet van 2 januari 1924, de art. 2, 11, 12, 14, 31, 32, 34, 35, 37 en 41 van de Wet van 15 juni 1935, art. 3 - 4 Wet van 17-4-1878, art. 1382, B.W.B. art. 44, 45 S.W.B.

Rechtdoende op tegenspraak;

Spreekt beklaagde vrij en stelt hem buiten zaak zonder kosten.

Verklaart zich onbevoegd om te kennen over de eis der burgerlijke partij, gezien de vrijspraak van de beklaagde.

Verwijst de burgerlijke partij tot de kosten van hare aanstelling.

VREDEGERECHT TE KONTICH

21 mei 1970.

Rechter: M. R. Jacobs.

Pleiters: Mrs. C. Verhaaren en Ph. Van Camp.

Verzekeraar. — Verhaal. — Zware fout. — Verzwaring van het risico. — Objectieve maatstaf. — Subjectief bewustzijn. — Oververmoeidheid. — Jong technisch ingenieur. — Lange dagtaak. — Mondaine gebeurtenis. — Matigheid. — Aanrijding.

Het verhaal van de verzekeraar tegen de verzekeringnemer is slechts aanvaarbaar, indien het schadegeval veroorzaakt is door een door de verzekerde gepleegde zware fout, d.i. een fout, die naar objectieve maatstaven een

verzwaring van het verzekerde risico impliceert en waarvan de verzekerde wist of behoorde bewust te zijn, dat ze het risico verzwaarde.

Oververmoeidheid mag niet vermoed worden te bestaan bij een in 1941 geboren technisch ingenieur uit Mechelen, die te uitzonderlijke titel in Antwerpen een dagtaak van 8 tot 20 u. waarnam in dienstve. band en die te 4.45 u. in Waarloos op een paal invijdt na te voren in Kapellen een mondaine gebeurtenis te hebben bijgevoond op een voorbeeldig-matige manier.

R.V.S. t./Verrijcken.

Overwegende dat de aanlegster voorhoudt, dat de verweerder op 16 december 1967 te Waarloos zijn auto tegen een links van de rijbaan ingeplante electriciteitspaal liet gaan aanbeuken en dat zij als verzekeraar het Bestuur der Wegen schadeloos gesteld heeft door de betaling ener vergoeding van 7.347 fr., en dat de aanlegster zich gerechtigd acht verhaal uit te oefenen tegen haar verzekerde, die bij tegenvordering de betaling benaastigt ener som van 714 fr., waarvan aangenomen is, dat ze een ten onrechte betaald premiegedeelte betreft, zodat alleen maar de verdiensten van aanlegsters vordering dienen onderzocht te worden;

Overwegende dat het in feite als verworven mag aangezien worden, dat de in 1941 geboren en te Mechelen woonachtige verweerder op de al vermelde dag van 8 tot 20 u. als technisch ingenieur was werkzaam geweest te Antwerpen en dat hij dan een feestje had bijgewoond in Kapellen en bij het eetmaal een 4-tal glazen bier gedronken en dat het eveneens al beroerde ongeval zich de volgende nacht te 4.45 u. heeft voorgedaan;

dat een toegepaste admentest negatief uitviel en de verweerder onmiddellijk bewilligde dat hij even moet ingedoezeld geweest zijn en aldus de oorzaak was geworden van het ongeval, vermits geen ander verkeer in de omgeving was, dat tot het ongeval zou aanleiding gegeven hebben en dat die feiten tot het huidige geding hebben geleid;

dat de aanlegster inderdaad het ongeval toeschrijft aan het feit dat de verweerder, bewust van zijn oververmoeidheid, toch zijn auto ging voeren en dus verzwaarde risico's in het leven riep en dat de aanlegster daarin de grove fout ziet, die is bedoeld in art. 25/9 van de verzekeringsoverkomst en in art. 16 der wet van 11 juni 1874;

Overwegende dat aanlegsters eis ongegrond is, vermits het blijkt, dat het verhaal van de verzekeraar tegen de verzekeringnemer — op basis der aangehaalde contractuele voorzieningen en wettelijke beschikkingen — slechts aanvaardbaar is, indien het schadegeval veroorzaakt is door een door de verzekerde gepleegde zware fout, d.i. een fout, die naar objectieve maatstaven een verzwaring van het verzekerde risico impliceert en waarvan de verzekerde wist of behoorde bewust te zijn, dat ze het risico verzwaarde en dat die cumulatief vereiste voorwaarden ter zake niet verenigd zijn en dat te dien aanzien is bedacht geworden:

a) dat naar normaal-redelijk objectieve maatstaven niet mag aangenomen worden, dat oververmoeidheid voortspruit uit het feit, dat een in 1941 geboren technisch ingenieur uit Mechelen te uitzonderlijke titel in Antwerpen een dagtaak van 8 tot 20 u. waarneemt en dat hij daarna gaat aanwezig zijn op een mondaine gebeurtenis, waarop hij zich op een voorbeeldig-matige manier heeft gedragen, vermits hij bij het huiswaarts keren onmiddellijk na het ongeval aan een admentest onderworpen werd, die negatief is uitgevallen;

dat elk en eenieder bv. lang vóór 1941 geboren advocaten kent, die jaren gedurende — soms met inbegrip van de zon- en feestdagen — van 8 tot 20 u. en later intensief werkten voor eigen rekening... en zonder dat zij op talrijke mondaine gebeurtenissen verstek lieten gaan en zonder

dat de « defessi Aeneadae »-qualificatie op hen kon toegepast worden, zodat de aanlegster slecht gekomen is om te stellen, dat de verweerder noodzakelijkerwijze in een staat van oververmoeidheid zou hebben moeten verkeren ;

b) dat de verweerder weliswaar toefaf even ingedoezeld te zijn en aldus de oorzaak der aanrijding geworden te zijn en dat hij gewag maakte van zijn activiteiten van de voorbije dag en de lopende nacht, doch de woorden « vermoeid » en « oververmoeid » niet over zijn lippen kwamen en dat men zich de vraag moet stellen of de motorwarme en/of de uitwerking der verwarmingsinstallatie in de nacht van 16 december 1967 niet de oorzaak zijn geweest van het de

alleenrijdende autovoerder beloerend indoezelen ;
dat het alleszins niet bewezen is, dat de verweerder beseft heeft, dat zijn weerstandsvermogen ging uitgeput geraken en dat het niet aannemelijk is gemaakt, dat zich na zijn vertrek uit Kapellen verschijnselen voorgedaan hebben, die hem moesten doen bevroeden, dat blijven voortrijden een onverantwoordelijke daad was, zodat het vaststaat én dat verweerders oververmoeidheid normaal niet aanvaardbaar is én dat hij alleszins er niet van bewust was, dat hij het rijrisico gevoelig verhoogde.

.....

EUROPEES RECHT

Juridische Informatie nr. 28 van de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de Europese Gemeenschappen.

Op 6 oktober 1970 heeft het Hof van Justitie uitspraak gedaan in de zaak 9/70 : Fr. Grad tegen Finanzamt Traunstein. Dit arrest heeft een groot belang omdat het klaarheid brengt in een probleem dat van grote betekenis is in de evolutie van het Gemeenschapsrecht, namelijk de rechtstreekse toepasselijkheid van bepaalde handelingen van de gemeenschapsinstellingen in het interne recht van de Lid-Statē.

Gezien het belang van dit arrest geven we het hierna uitvoerig weer, te samen met enkele beschouwingen.

Zaak 9/70 : F. Grad te Linz - Urfahr (Oostenrijk) tegen Finanzamt Traunstein.

I. Inhoud van het geding.

De Heer F. Grad voerde 25,3 ton fruitconserven herkomstig uit Hamburg naar Oostenrijk via de grenspost Schwarzbach-Autobahn. Dit geschiedde op 1 maart 1969. Ingevolge de wet van 28 december 1968 (Gesetz über die Besteuerung des Strassengüterverkehrs) paste de Duitse douane op dit vervoer een belasting toe van 179,35 DM. Betrokkene ging hiertegen in beroep bij het Finanzgericht te München. Hij voerde aan dat de bepalingen van die wet in tegenstrijd waren met art. 4 van de Raadsbeschikking 65/271/EEG van 13 mei 1965 met betrekking tot de harmonisatie van bepaalde voorschriften die van invloed zijn op de mededinging in het vervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren (*) en verder met de artikelen 5 par. 2, 74, 80 en 93, par. 3, van het EEG-Verdrag.

Het Finanzgericht stelde overeenkomstig art. 177 van het EEG-Verdrag (prejudicieel beroep) drie vragen om uitlegging aan het Hof van Justitie. Indien deze negatief mochten beantwoord worden werden nog acht vragen gesteld.

Ter verduidelijking weze hier aan toe gevoegd dat in Duitsland het stelsel van de belasting op de toegevoegde waarde in werking is getreden op 1 januari 1968 ingevolge de wet van 29 mei 1967. Door deze wet die ook van toepassing is op het vervoer werd de wet van 13 juni 1955 die een vervoerbelasting had ingevoerd ingetrokken. De door verzoeker aangevallen wet van 28 december 1968 voerde met ingang van 1 januari 1969 opnieuw een vervoerbelasting in ten bedrage van 1 pfennig per ton/km voor goederenvervoer op lange afstand.

Deze wet zal op 31 december 1970 buiten werking treden.

Het ontwerp van deze wet die deel uitmaakt van een programma voor het vervoerbeleid in de jaren 1968 t/m 1972 werd door de Bondsrepubliek aan de Commissie voorgelegd. Deze laatste reageerde met een aanbeveling om van de invoering van de speciale belasting af te zien.

II. Arrest van 6 oktober 1970.

Eerste vraag.

Brengt art. 4 van de Raadsbeschikking 65/271/EEG, juncto art. 1 van de richtlijn van de Raad 67/227/EEG (invoering op 1 januari 1970 van het stelsel der belasting over de toegevoegde waarde) directe gevolgen teweeg in de rechtsbetrekkingen tussen de Lid-Statē en particulieren en doen deze voorschriften voor die particuliere rechten ontstaan welke ook de nationale rechter heeft te eerbiedigen ?

Het Hof stelt vast dat de vraag de gezamenlijke werking betreft van voorschriften vervat in een beschikking en in een richtlijn. Volgens art. 189 van het E.E.G.-Verdrag is een beschikking verbindend in al haar onderdelen voor degenen tot wie zij uitdrukkelijk is gericht. Een richtlijn is voor elke Lid-Staat waarvoor zij is bestemd verbindend ten aanzien van het te bereiken resultaat, met dien verstande dat aan de nationale instanties de bevoegdheid wordt gelaten vorm en middelen te kiezen.

De Duitse Bondsregering is van oordeel dat het uitgesloten is dat beschikkingen en richtlijnen de in de vraag bedoelde werking hebben, aangezien deze werking alleen aan verordeningen zou zijn voorbehouden.

Het Hof oordeelt echter, dat wanneer krachtens art. 189 de verordeningen rechtstreeks toepasselijk zijn en mitsdien door hun aard tot directe gevolgen kunnen leiden, zulks niet wil zeggen dat andere groepen handelingen nimmer analoge gevolgen teweeg kunnen brengen. De bepaling van art. 189 inzake de beschikking wettigt de vraag of de uit een beschikking voortvloeiende verplichting alleen door de gemeenschapsinstellingen jegens deze adressaat kan worden ingeroepen dan wel eventueel ook door ieder persoon die belang heeft bij de nakoming van deze verplichting. Het zou onverenigbaar zijn met de dwingende werking zoals die in art. 189 aan de beschikking is toegekend, in beginsel uit te sluiten dat een daarbij opgelegde verplichting kan worden ingeroepen door

personen op wie zij betrekking heeft. Bijzonderlijk in de gevallen waarin de gezagsorganen van de gemeenschap een Lid-Staat of alle-Lid-Staten bij beschikking tot een bepaalde gedragslijn verplichten, zou het nuttig effect van zulke handeling verzwakt worden wanneer de justitiabelen in deze Staat zich daarop in rechte niet zouden mogen beroepen en de nationale rechterlijke instanties deze niet als element van het gemeenschapsrecht in aanmerking zouden mogen nemen.

De werking ener beschikking kan weliswaar niet identiek zijn aan die van een voorschrift ener verordening; doch dit geschil neemt niet weg dat het uiteindelijk resultaat, te weten het aan de justitiabelen toekomende recht daarop in rechte een beroep te doen hetzelfde kan zijn als dat waartoe een rechtstreeks toepasselijke bepaling van een verordening leidt.

Ook in art. 177 vindt het Hof een argument. Door dit artikel wordt aan de nationale rechterlijke instanties toegestaan zich tot het Hof te wenden om uitspraak te doen over de geldigheid en de uitlegging van alle handelingen der instellingen zonder onderscheid, hetgeen impliceert dat die handelingen door justitiabelen bij genoemde instanties mogen worden ingeroepen.

In ieder afzonderlijk geval moet derhalve worden onderzocht of de aard, het opzet en de bewoordingen van het betrokken voorschrift medebrengen dat het tot rechtstreekse gevolgen leidt in de rechtsbetrekkingen tussen de adressaat van de handeling en derden.

Welnu de beschikking van 13 mei 1965 die op grond van art. 75 door de Raad werd genomen en tot alle Lid-Staten werd gericht legt in haar artikel 4 aan de Lid-Staten twee verplichtingen op: de verplichting uiterlijk op een bepaalde datum het gemeenschappelijk stelsel voor de omzetbelasting toe te passen op het goederenvervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren, en de verplichting dit stelsel uiterlijk bij zijn inwerkingtreding de plaats te doen innemen van de regelingen inzake de specifieke belastingen die in de plaats van omzetbelasting worden geheven. De tweede verplichting impliceert kennelijk het verbod zulke regelingen in te voeren of opnieuw in te voeren, zulks om cumulatie te vermijden. Deze tweede verplichting, waarop de gestelde vraag blijkbaar slaat, is essentieel van dwingende en algemene aard ook al laat het voorschrift onzekerheid bestaan omtrent het tijdstip waarop het van kracht wordt; het verbiedt dan ook uitdrukkelijk cumulatie van het gemeenschappelijk stelsel voor de omzetbelasting met regelingen inzake specifieke belastingen die in de plaats van omzetbelasting worden geheven en zij is onvoorwaardelijk en voldoende duidelijk en bepaald om in de rechtsbetrekkingen tussen de Lid-Staten en hun justitiabelen directe gevolgen teweeg te brengen.

Het tijdstip met ingang waarvan deze verplichting van kracht wordt is vastgesteld in de richtlijnen van de Raad betreffende de harmonisatie van de wetgevingen inzake omzetbelasting (invoering van de BTW). Het feit dat deze datum is vastgelegd in een richtlijn doet geenszins afbreuk aan de volledige werking van dit voorschrift. De verplichting van art. 4 al. 2 van de beschikking van 13 mei 1965 is dus ingevolge de eerste richtlijn volledig geworden.

Antwoord.

Door aan de Lid-Staten de verplichting op te leggen zich te onthouden van cumulatie van het gemeenschappelijk stelsel voor de omzetbelasting met regelingen inzake specifieke belastingen die in de plaats van omzetbelasting worden geheven, kan artikel 4, al. 2 van 's Raads beschikking van 13 mei 1965 juncto het bepaalde in 's Raads

richtlijnen van 11 april 1967 en 9 december 1969 in de rechtsbetrekkingen tussen de Lid-Staten tot welke de beschikking is gericht en hun justitiabelen directe gevolgen doen ontstaan en medebrengen dat deze laatsten daarop in rechte een beroep mogen doen.

Tweede vraag.

Verbiedt art. 4 van de Raadsbeschikking van 13 mei 1965, juncto art. 7 van de eerste richtlijn van 11 april 1967 een Lid-Staat om reeds vóór 1 januari 1970 specifieke belastingen in te voeren welke in plaats van de omzetbelasting voor het goederenvervoer worden geheven, indien deze Lid-Staat het gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde reeds in werking heeft doen treden en de specifieke belastingen voor het goederenverkeer afgeschaft, ook wanneer op dit tijdstip nog niet alle overige Lid-Staten deze maatregelen hebben uitgevoerd?

Deze vraag slaat op het voorschrift van art. 1 van de eerste richtlijn (67/227/E.E.G.) waarvan de datum van 1 januari 1970 door de derde richtlijn (69/463/E.E.G.) vervangen is door 1 januari 1972.

Het Hof meent dat een letterlijke uitlegging van art. 4 al. 2 van de beschikking tot de opvatting zou kunnen leiden dat dit voorschrift het tijdstip betreft waarop de betrokken Lid-Staat het gemeenschappelijk stelsel op zijn eigen grondgebied zal hebben ingevoerd. Deze uitlegging is echter niet in overeenstemming met het doel van de betrokken richtlijnen: het verzekeren dat vanaf een bepaalde datum het stelsel van belasting over de toegevoegde waarde alom binnen de gemeenschappelijke markt wordt toegepast. Zolang zulks niet het geval is behouden de Lid-Staten te dien aanzien hun vrijheid.

Anderzijds kan de doelstelling van de beschikking van 13 mei 1965 slechts op communautaire schaal worden verwezenlijkt, wat niet mogelijk is door de invoering van harmonisatiemaatregelen door de Lid-Staten individueel, op verschillende tijdstippen en met een verschillend rythme. Er zijn derhalve termen aanwezig om aan te nemen dat het verbod van art. 4 al. 2 der beschikking slechts vanaf 1 januari 1972 kan werken.

Antwoord.

Het verbod van cumulatie van genoemd gemeenschappelijk stelsel met de regelingen inzake specifieke belastingen geldt vanaf de datum, genoemd in 's Raads derde richtlijn van 9 december 1969, te weten vanaf 1 januari 1972.

Derde vraag.

Kan de op 1 januari 1969 ingevoerde verkeersbelasting waarbij een werkzaamheid en niet een uitwisseling van prestaties het criterium voor de belasting vormt, en verder niet de vergoeding voor een contractuele prestatie doch het «Leistungsprodukt» (produkt: ton/km) grondslag voor de belasting is, beschouwd worden als een specifieke belasting die in de zin van art. 4 der beschikking van 13 mei 1965 voor het goederenverkeer in de plaats van de omzetbelasting wordt geheven?

Het Hof stelt vast dat het in het raam van deze procedure hem niet toegelaten is de kenmerken van een door een der Lid-Staten ingevoerde belasting te meten aan het Gemeenschapsrecht. Het is echter wel bevoegd het litigieuze voorschrift van het Gemeenschapsrecht uit te leggen ten einde de nationale rechterlijke instanties in staat

te stellen het naar behoren op de omstreden belasting toe te passen.

Welnu art. 4 voorziet de afschaffing van «specifieke belastingen» om een gemeenschappelijk en samenhangend omzetbelastingstelsel te verzekeren. Door de doorzichtigheid van de vervoermarkt te bevorderen brengt deze bepaling de mededingingsvoorwaarden nader tot elkaar en moet zij beschouwd worden als een belangrijke maatregel op het stuk van harmonisatie van de belastingwetgevingen der Lid-Staten inzake vervoer. Deze doelstelling brengt niet mee dat op het vervoer geen andere belastingen mogen worden geheven van andere aard en met een ander doel dan met het gemeenschappelijk stelsel voor de omzetbelasting is beoogd.

Een belasting, zoals door het Finanzgericht omschreven, welke niet de handelstransacties doch verrichtingen van bijzondere aard treft, zonder overigens onderscheid te maken tussen activiteiten welke voor eigen rekening en voor rekening van derden worden verricht, en waarvan de grondslag niet bestaat in de voor een prestatie betaalde vergoeding, doch in de fysieke last, uitgedrukt in ton/km, welke door bedoelde activiteit op de wegen wordt gelegd beantwoordt niet aan het gebruikelijke type omzetbelasting. Ook de omstandigheid dat zij een herstructurering van de activiteiten in de vervoerssector ten doel heeft leidt er evenzeer toe haar te onderscheiden van de in art. 4 al. 2 bedoelde specifieke belastingen.

Antwoord.

Een belasting als door het Finanzgericht omschreven, welke niet op handelstransacties doch uitsluitend wegens vervoer over de weg wordt geheven en welker grondslag niet bestaat in de voor een prestatie betaalde vergoeding, doch in de fysieke last, uitgedrukt in ton/Km, welke door de aan de heffing onderworpen activiteit op de wegen wordt gelegd, beantwoordt niet aan het gebruikelijke type omzetbelasting, als bedoeld in art. 4, al. 2, van de beschikking van 13 mei 1965.

De vragen vier t./m. elf.

Deze vragen werden gesteld voor het geval de eerste drie vragen in ontkennende zin zouden worden beantwoord. Daar de eerste vraag een bevestigend antwoord kreeg dienen zij niet beantwoord te worden.

III. Beschouwingen.

A. De eiser in dit geding is een Oostenrijker. Hij moet een vervoerbelasting betalen aan Duitsland omdat hij voor het vervoer van zijn goederen de Duitse wegen heeft gebruikt. Alhoewel hij geen onderdaan is van een Lid-Staat heeft hij de onverenigbaarheid ingeroepen van de Duitse wetgeving met het Europees Gemeenschapsrecht. Het Finanzgericht van München oordeelde dat hij dit terecht doen omdat het hier om een wet gaat met uitsluitend territoriale gelding waarvan de rechtsgevolgen rechtstreeks en uitsluitend voortvloeien uit het feit dat goederen worden vervoerd op het grondgebied van de Duitse Bondsrepubliek.

De Oostenrijkse nationaliteit van de eiser was dus geen beletsel, ook niet voor het Hof waar overigens de ontvankelijkheid van het verzoek op deze gronden niet werd betwist.

B. Wat de ontvankelijkheid der vragen betreft kon een moeilijkheid rijzen ten opzichte van de derde vraag. In de vorm waarin deze vraag is gesteld blijkt zij een verzoek, in te houden om uitspraak te doen over de

rechtsgeldigheid van de nationale wet ten opzichte van de Europese rechtsvoorschriften.

Het Hof heeft een algemene bevoegdheid tot interpreteren van de regels van het Gemeenschapsrecht doch is niet bevoegd in een prejudicieel geschil de al of niet geïnterpreteerde rechtsregel toe te passen op een bepaald geval, evenmin als het een interpretatie mag geven van het nationaal recht of beslissen over de regelmatigheid van dit recht. Doch ook nu heeft het Hof zich aan de stelling gehouden, «dat art. 177, ongeacht enige nationale wet, steeds toepassing dient te vinden wanneer een vraag rijst met betrekking tot de uitlegging van het Verdrag» (arrest 6/64 Fl. Costa tegen E.N.E.L.). Rekening houdend met de gegevens die door de vraag en het dossier aan het Hof kenbaar waren gemaakt heeft het Hof een zodanige interpretatie gegeven van het gemeenschappelijk rechtsvoorschrift dat het de nationale rechter toelaat zelf te beslissen over de verenigbaarheid van zijn nationale rechtsregel met het Gemeenschapsrecht.

We kunnen dus aannemen dat het Hof zich enerzijds strikt houdt aan het begrip uitlegging van het communautair recht en dezès afbakening tegenover dat van de toepassing, en zich anderzijds zeer soepel aanstelt op het gebied van de ontvankelijkheid van gebrekkig gestelde vragen.

C. Het voornaamste belang van onderhavig arrest ligt evenwel in de duidelijke stellingname van het Hof vervat in de motivering en in het antwoord met betrekking tot de eerste vraag.

Door deze vraag moest het Hof zich uitspreken over de rechtstreekse toepasselijkheid van een voorschrift dat voorkomt in een beschikking van de Raad gericht tot alle Lid-Staten.

1. Het beginsel van de rechtstreekse toepasselijkheid wordt in het E.E.G.-Verdrag uitdrukkelijk vermeld in art. 189 waar het de aard van een verordening als volgt bepaalt: «Een verordening heeft een algemene strekking. Zij is verbindend in al haar onderdelen en is rechtstreeks toepasselijk in elke Lid-Staat.» De rechtstreekse toepasselijkheid van de Verordeningen wordt dus door het Verdrag zelf voorgeschreven. Deze categorie handelingen lenen er zich toe door hun natuur zelf een rechtstreekse werking te hebben in de interne rechtsorde der Lid-Staten. Voor de onderdanen scheppen zij rechten waarvan de handhaving aan de nationale rechter kan worden gevraagd.

2. Het is begrijpelijk dat zeer vlug de vraag is gerezen of hetzelfde beginsel toepassing vond ten overstaan van bepaalde artikelen uit het E.E.G.-Verdrag. We hebben deze aangelegenheid behandeld in Juridische Informatie nr. 8 van 13 november 1968 en hebben aangetoond aan de hand van verscheidene arresten van het Hof van Justitie hoe het E.E.G.-Verdrag, anders dan een gewoon internationaal Verdrag, een eigen rechtsorde heeft in het leven geroepen waarbinnen niet alleen de Lid-Staten doch ook hun onderdanen gerechtigd zijn. Zoals deze rechtsorde de particulieren aan verplichtingen heeft onderworpen heeft zij hun ook rechten verleend die zij uit eigen hoofde kunnen doen gelden.

Het eigen karakter van de door het Verdrag geschapen rechtsorde en tevens de prioriteit van dit gemeenschapsrecht ten overstaan van het nationaal recht waarborgen de rechten die de particulieren aan het Verdrag ontleen.

We hebben toen eveneens nagegaan welke verdragsbepalingen rechten scheppen ten gunste van de particulieren.

Steeds steunend op de uitspraken van het Hof konden we in beginsel die verdragsbepalingen weerhouden die voor de Lid-Staten een verplichting inhouden waarbij geen enkel voorbehoud is gemaakt waardoor haar uit-

voering of werking afhankelijk wordt gesteld van nadere bepalingen van nationaal recht of van enige nadere behandeling vanwege de gemeenschapsinstellingen of de Lid-Staten. De verplichting moet er zich krachtens haar aard geheel toe lenen onmiddellijk effect te hebben in de rechtsbetrekkingen tussen de Lid-Staten en hun justiaabelen. Aan deze voorwaarde beantwoorden uiteraard de artikelen die een onvoorwaardelijke verbodsbepaling inhouden (verplichtingen om iets niet te doen). Deze voorschriften zijn volledig, zijn juridisch perfect en hebben derhalve directe werking. Steunend op de uitspraken van het Hof van Justitie ziet de lijst van de artikelen die voorschriften inhouden voor de Lid-Staten en die van rechtstreekse toepassing zijn er op heden uit als volgt:

a) art. 12: Het verbod voor de Lid-Staten onderling nieuwe in- en uitvoerrechten of heffingen van gelijke werking in te voeren of de bestaande te verhozen (arrest 26/62 NV Algemene Transport- en Expeditieonderneming Van Gend & Loos tegen Nederlandse Administratie der Belastingen; ook arrest 2-3/69 - Sociaal Fonds voor Diamantenarbeiders Antwerpen tegen de N.V. Ch. Brachfeld & Sons en Chougol Diamo) C9.

b) Art. 31: Verbod voor de Lid-Staten nieuwe kwantitatieve beperkingen en maatregelen van gelijke werking in te voeren ten aanzien van de invoer van produkten waarvan de liberalisatie tussen de Lid-Staten is gekonsolideerd (arrest 13/68, *Salvoil* tegen het Ministerie van Buitenlandse Handel van Italië).

c) Art. 32, al. 1: Verbod voor de Lid-Staten in hun onderling handelsverkeer de op het tijdstip van de inwerkingtreding van het Verdrag bestaande kontingenten en maatregelen van gelijke werking beperkender te maken (voornoemd arrest 31/68).

d) Art. 37, lid 2: Verbod voor de Lid-Staten enige nieuwe maatregel te treffen die indruist tegen het beginsel van lid 1, d.w.z. iedere maatregel die een diskriminatie tussen de onderdanen der Lid-Staten beoogt of tot gevolg heeft, wat de voorwaarden van de voorziening en afzet betreft, zulks door middel van monopolies van commerciële aard (arrest 6/64, *Flaminio Costa* tegen *Enel*).

e) Art. 53: Verbod voor de Lid-Staten nieuwe maatregelen in te voeren welke ten doel hebben de vestiging van onderdanen der andere Lid-Staten, aan strengere bepalingen te onderwerpen dan voor eigen onderdanen gelden, zulks ongeacht het op de ondernemingen toepasselijke recht. (voornoemd arrest 6/64).

f) Art. 95, al. 1: Verbod voor de Lid-Staten de produkten van andere Lid-Staten aan zwaardere binnenlandse belastingen te onderwerpen dan de vergelijkbare nationale produkten (arrest 57/65, *Firma Alfons Lütticke* tegen *Hauptzollamt Saarlouis*; arrest 28/67 *Firma Molkerie-Zentrale Westfalen/Lippe GmbH* tegen *Hauptzollamt Paderborn*).

g) Art. 95, al. 2: Verbod voor de Lid-Staten op de produkten van de overige Lid-Staten zodanige binnenlandse belastingen te heffen dat daardoor andere produkten zijdelings worden beschermd (arrest 27/67, *Firma Fink-Frucht* tegen *Hauptzollamt München-Landsbergerstrasse*).

h) Art. 95, al. 3: De verplichting voor de Lid-Staten, vanaf de aanvang van de 2e etappe der overgangperiode (1 januari 1962) de bepalingen die bij de inwerkingtreding van het Verdrag bestonden en strijdig waren met

de regel van alinea 1 en 2 af te schaffen of te herzien (voornoemd arrest 57/65).

Door de bepaling van art. 95, al. 3, wordt het verbod van de al. 1 en 2 van art. 95 volledig, althans vanaf 1 jan. 1962. Niettemin bevat deze al. 3 een positieve verplichting voor de Lid-Staten. Dit heeft het Hof niet belet aan te nemen dat het voorschrift van al. 3 juncto al. 1 volledig is en rechtstreeks toepasselijk.

3. Maar naast de verordeningen en de eigenlijke verdragsbepalingen hebben we in het Gemeenschapsrecht ondermeer nog de richtlijnen en de beschikkingen.

Tot op heden had het Hof niet de gelegenheid zich uit te spreken over het beginsel van de rechtstreekse toepasselijkheid bij deze categorieën handelingen. Deze kwestie was dan ook een twistpunt gebleven.

In Juridische Informatie nr. 14 van 27 augustus 1969 hebben we dit probleem nader onderzocht met betrekking tot de richtlijn. Een richtlijn is verbindend ten aanzien van het te bereiken resultaat voor elke Lid-Staat waarvoor zij bestemd is, doch aan de nationale instanties wordt de bevoegdheid gelaten vorm en middelen te kiezen (art. 189 al. 3).

Acht gevend op de evolutie in de rechtsleer en steunend op de nadere ontleding van een paar arresten van het Hof kwamen we tot de conclusie dat ook bij de richtlijn het beginsel van de rechtstreekse toepasselijkheid niet zo maar kon worden uitgesloten. Meer in het bijzonder meenden we te kunnen aannemen dat de richtlijnen die verplichtingen inhouden om iets niet te doen of zelfs positieve verplichtingen wanneer deze klaar, welomschreven en volledig zijn, van rechtstreekse toepassing zijn in het interne recht van de Lid-Staten.

4. De redenering en de argumenten die we gebruikten bij de richtlijn kunnen niet evenveel gelding wellicht nog gemakkelijker aangewend worden bij een gelijkaardige beoordeling van de beschikking.

Een beschikking is verbindend in al haar onderdelen voor degenen tot wie zij uitdrukkelijk is gericht (art. 189 al. 4). Een beschikking is dus blijkbaar niet beperkt in haar dwingend karakter. Zij vindt echter een mogelijke beperking in het feit dat haar dwingend karakter slechts geldt voor degenen tot wie zij is gericht. Is zij gericht tot één of meerdere personen, dan is haar werking of strekking begrensd tot deze personen. De beschikking is dan als het ware een individuele handeling. Is zij evenwel gericht tot een Lid-Staat of zoals in het geval van onderhavig arrest, tot alle Lid-Staten dan ontstaat de mogelijkheid dat de beschikking, al naar gelang de inhoud en de bedoeling van haar voorschriften de juridische vorm nabijkomt of aanneemt van een richtlijn of van een verordening. Zij verliest haar individuele strekking en kan van eenzelfde algemene strekking zijn als een verordening. En vermits de rechtstreekse toepasselijkheid die het Verdrag aan de Verordening toeschrijft eerder kan worden aanzien als een onmiddellijk uitvoerisels van de wezenskenmerken van de verordening ziet men niet goed in waarom een andere handeling die in wezen dezelfde kenmerken bezit niet dezelfde rechtseigenschappen zou bezitten. Als een beschikking gericht is tot alle Lid-Staten en als de verplichting die ze inhoudt precies omschreven en volledig is zodat zij als juridisch volmaakt kan beschouwd worden en in staat rechtsgevolgen teweeg te brengen is er juridisch-technisch geen verschil tussen deze beschikking en wat volgens art. 189 een verordening is. Uit wat voorafgaat leiden we derhalve in principe af dat een beschikking met een klare, welomschreven en volledige verplichting en gericht tot één of meerdere Lid-Staten van rechtstreekse toepassing is in elke Lid-Staat tot wie zij is gericht. We moeten echter grif toegeven

dat deze voorwaarden niet zo dikwijls verenigd zijn bij een beschikking zodat eerder zeldzaam sprake kan zijn van de rechtstreekse toepassing van een beschikking.

In de praktijk zou eveneens een praktisch bezwaar kunnen aangevoerd worden. Volgens art. 191 behoeft de beschikking niet in het Publikatieblad van de Gemeenschappen bekend gemaakt te worden.

Aldus zou de kennismaking van de beschikking door de partikulieren afhankelijk kunnen zijn van het toeval zodat een zekere ongelijkheid ontstaat voor de wet. We stellen echter vast dat de meeste beschikkingen gericht tot de Lid-Staten en zeker al deze die enigszins belangrijk zijn ter informatie in het Publikatieblad worden opgenomen.

Hierdoor wordt aan dit bezwaar zijn meeste gewicht ontnomen.

5. In onderhavig arrest wordt door het Hof de stelling vooropgezet: Het feit dat volgens de tekst van art. 189 alleen de Verordeningen rechtstreeks toepasselijk zijn betekent niet dat andere groepen handelingen geen rechtstreekse werking kunnen hebben.

Het haalt vooreerst twee argumenten aan voor zijn stelling:

— De dwingende werking van een tot een Lid-Staat gerichte beschikking zou verzwakt zijn indien de daarin opgelegde verplichting niet zou mogen ingeroepen worden door elke persoon die er belang bij heeft.

— Het feit dat het de nationale rechterlijke instanties toegestaan wordt zich tot het Hof te wenden om een uitspraak te bekomen over de geldigheid en de uitlegging van alle handelingen der instellingen (art. 177) sluit in zich dat de particuliere personen deze handelingen bij die instanties mogen inroepen.

Beoogt het eerste argument in zijn formulering alleen de beschikkingen het tweede argument is algemeen en geldt zowel voor beschikkingen als richtlijnen.

Om dan uiteindelijk vast te stellen of de betrokken handeling van rechtstreekse toepassing is moet worden onderzocht of aard, opzet en bewoordingen van het voorschrift tot directe gevolgen kan leiden tussen de adressaat der handeling en derden. Het onderzoek dat het Hof daarop wijdt aan het voorschrift van art. 4 al. 1 van de bestreden beschikking leidt tot een positief resultaat.

6. In het arrest ligt dus besloten dat in beginsel geen enkele categorie handelingen ontsnapt aan de mogelijkheid rechtsreekse gevolgen teweeg te brengen in de rechtsbetrekkingen tussen de Lid-Staten en hun onderdanen. Naast de verordeningen kunnen evengoed de richtlijnen als de beschikkingen van rechtstreekse toepassing zijn in het interne recht van de Lid-Staten. Alles hangt af van de aard, het opzet en de bewoordingen van het voorschrift. Is de daarin uitgedrukte verplichting klaar en precies bepaald, onvoorwaardelijk en volledig dan is het voorschrift van rechtstreekse toepassing en kan men aanvaarden dat de handeling, ongeacht hare benaming, rechtstreeks toepasselijk genoemd wordt. Het onderscheid tussen de categorieën handelingen berust op wezenlijke kenmerken. Als de handelingen in wezen dezelfde kenmerken hebben kan men hen ook dezelfde rechtseigenschappen toezeggen.

7. In het arrest 38/69: De Commissie der Europese Gemeenschappen tegen Italië treft men reeds een voorteken aan van de stelling van het Hof. Oordelend over de draagwijdte en de werking van de door de Raad genomen en tot alle Lid-Staten gerichte beschikking 66/532/E.E.G. (de zogeheten acceleratiebeschikking) zegt het Hof « dat die beschikking, ofschoon naar de vorm alleen tot de Lid-Staten gericht, bestemd is op de gehele gemeen-

schappelijke markt te werken en de voorwaarde of voorbereiding vormt voor de totstandkoming — ingevolge art. 9 lid 1 en voor zover met name de betrekkingen met derde landen betreft, ingevolge 's Raads Verordening nr 950/68/E.E.G. van 28 juni 1968 betreffende het gemeenschappelijk douanetarief van in de Lid-Staten rechtstreeks bindende voorschriften ». Het Hof schijnt dus aan deze beschikking rechtstreeks bindende werking te willen toekennen op dezelfde wijze als het dit heeft gedaan ten aanzien van de douanevoorschriften.

D. De tweede en derde vraag kregen een antwoord dat niet veel commentaar vraagt.

Het antwoord op vraag 2 toont aan dat de Duitse Bondsregering haar nieuwe vervoerbelasting mocht instellen, zelfs indien deze een cumulatie zou uitmaken met het reeds door haar ingevoerde gemeenschappelijk stelsel. De reden ervan ligt in het feit dat andere Lid-Staten het gemeenschappelijk stelsel van de omzetbelasting niet invoerden op 1 januari 1970 en de betrokken uiterste datum werd gesteld op 1 januari 1972. Lid-Staten die zich vlug hebben geschikt naar de gemeenschappelijke voorschriften mogen het nadeel hiervan niet ondervinden.

Door het antwoord op vraag 3 wordt het duidelijk dat de nieuwe vervoerbelasting niet strijdig is met het voorschrift van het gemeenschappelijk stelsel zodat de belasting ook na 1 januari 1972 in voege zou mogen blijven, als zij ten minste niet in strijd zou zijn met andere gemeenschapsvoorschriften.

(*) Tekst van art. 4 van de Raadsbeschikking 65/271/E.E.G.: Wanneer door de Raad een gemeenschappelijk stelsel voor de omzetbelasting is vastgesteld en dit stelsel in de Lid-Staten in werking is getreden, zullen laatstgenoemden dit op nader te bepalen wijze toepassen op het goederenvervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren.

Het in de vorige alinea bedoelde stelsel zal uiterlijk bij zijn inwerkingtreding de plaats innemen van de regelingen inzake de specifieke belastingen die in de plaats van omzetbelasting worden geheven, voor zover het goederenvervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren aan die regelingen is onderworpen.

BALIELEVEN

Mededeling van de Nationale Orde

De algemene raad van de Nationale Orde van Advocaten heeft, ter gelegenheid van de vergadering van 7 januari 1971, volgende problemen besproken:

— de draagwijdte van de financiële aansprakelijkheid van de advocaat ten aanzien van derden (correspondenten, gerechtsdeurwaarders, deskundigen) door hen met bepaalde opdrachten gelast;

— de duur van de bewaring van de archieven en deze van de beroepsaansprakelijkheid van de advocaat;

— het voorontwerp van wet betreffende de bezoldigde stage bij het Parket;

— wenselijkheid een wijziging aan te brengen aan de inhoud van de tweede zin van het eerste lid van artikel 459 van het Gerechtelijk Wetboek;

— de relaties tussen de Balie en de v.z.w. Credoc.

De algemene raad van de Nationale Orde heeft de data vastgesteld van de eerstvolgende vergaderingen, nl. op 18 februari, 18 maart, 22 april, 13 mei en 12 juni 1972.

TIJDSCHRIFTEN

Belgische Rechtspraak in Handelszaken, jaargang 1970 - nr. 5-6.

Rechtspraak.

Nederlands Juristenblad, jaargang 1971 - nr. 1.

Prof. mr. J.M. Polak, De wetgeving van het Departement van Justitie. — Prof. mr. H. Cohen Jehoram, De bescherming van « Know how » in het Nederlands recht. — Opmerking en mededelingen: Mr. J.C. Somer, De ontheffing in de Vestigingswet Bedrijven 1954. — Mr. T.W. Mertens, Moeten olifanten verpakt worden? — Mr. Th.H.J. Dorrestein, Jazeker, olifanten moeten verpakt worden! (met naschrift van prof. mr. J.C.M. Leyten). — Mr. F. Molenaar, Het C.O.C. en de Invoeringswet Boek 2.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie, jaargang 1971 - nr. 5112.

Prof. mr. H.A. Drielsma, Schenken in het privaatrecht door niet te handelen (II, slot). — Rectificatie. — Prof. mr. L.I. de Winter, Overzicht der Nederlandse rechtspraak: Internationaal Privaatrecht (II). — Ontvangen boeken. — Tijdschriften. — Rechtsvragenrubriek. — Berichten en mededelingen. — Broederschap der Candidaat-Notarissen. — Benoemingen, overlijden, enz.

Advocatenblad, jaargang 1970 - nr. 11.

Jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman, Disciplinair optreden tegen kantoren. — Mr. H.B.A. Verhagen, Naschrift. — Prof. mr. M.V.M. van Leeuwe, Fusies van naamloze vennootschappen (II). — Mr. R.V. van Schaardenburg, Congres AIJA te Rome. — Mr. K.G.W. van Oven c.s., Salarisenquête stagiaires 1970, College van afgevaardigden, notulen vergadering 28 augustus 1970, Nederlandse Orde van Advocaten, notulen vergadering 25 september 1970. — Verordening nr. 7 (weduwen- en wezenpensioenen). — Onteigeningsprocedure (nota aan de Tweede Kamer). — Onder het Parthenon, Mr. J.H. Smeetsen, De Griekse motie. — Mededelingen. — Personalia. — Bijvoegsel.

Bestuurswetenschappen, jaargang 1970 - nr. 6.

Mr. J. Wessel, Overzicht van de jurisprudentie van de Kroon inzake de Wet-BAB, gepubliceerd in 1968 en 1969. — Mr. J.C. Somer, Jurisprudentie van de gewone rechter in 1969. — Prof. mr. F.H. van der Burg, Overzicht van de jurisprudentie van de Centrale Raad van Beroep, gepubliceerd in de jaren 1968 en 1969. — Mr. A.A.M.F. Staatsen, Overzicht van de belangrijkste straitsrechtelijke vragen in de Staten-Generaal, zitting 1969-1969.

Journal des Tribunaux, jaargang 1971 - nr. 4726.

Henri Anrys, Réflexions sur les aspects juridiques de l'usage d'ordinateurs dans l'exercice de l'art de guérir. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Revue Critique de Jurisprudence Belge, jaargang 1970 - nr. 3.

Peine (note de René Dekkers). — Chose jugée (note de René Dekkers). — Obligation (note de Pierre van Ommeslaghe). — Donations et testaments (note de Pierre van Ommeslaghe). — Louage de choses (note de Philippe Gérard). — Louage de choses (note de Philippe Gérard). — Examen de jurisprudence (1965 à 1969), Personnes, par Edouard Vieujean.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie, jaargang 1970 - nr. 3.

Mémoire. — Etudes et documents. — Chronique. — Informations. — Bibliographie. — Revues. — Jurisprudence.

Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat, Jaargang 1971 - nr. 21421-21424.

F. Aeby, La location-financement d'immeubles (leasing). — Greffe (Droit de). — Les cessions de bâtiments à construire ou récemment construits et les répercussions d'insaturation de la T.V.A. en matière de droits d'enregistrement. — Code judiciaire.

Répertoire Fiscal, jaargang 1970 - nr. 9-10.

Charles Cardyn, La double imposition internationale des dividendes et des actions. — Législation. — Impôts directs. — Taxes assimilées aux impôts directs. — Impôts indirects. — T.V.A. — Douanes et accises. — Jurisprudence. — Impôts directs. — Taxes provinciales et communales. — Documentation étrangère et internationale. — Bibliographie. — Documents et références.

Revue du Droit Public et de la Science Politique en France et à l'Etranger, jaargang 1970 - nr. 6.

Pierre Delvolvé, Les marches des entreprises publiques. — Michel Fromont, Allemagne. Les principaux événements législatifs et jurisprudentiels survenus en 1969. — Jacques Chevallier, La coutume et le droit constitutionnel français. — Marcel Waline, Notes de jurisprudence. — Conclusions des Commissaires du Gouvernement. — Revue de jurisprudence administrative. — Thérèse Pinet, Bulletin bibliographique de jurisprudence.

Revue Française de Science Politique, jaargang 1970 - nr. 6.

Pierre Hassner, Détente et dialectique ou du bon usage des contradictoires européennes. — Serge Berstein, La vie de Parti radical: la fédération de Saône-et-Loire de 1919 à 1939. — La guerre de Corée (1950-1952).

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"